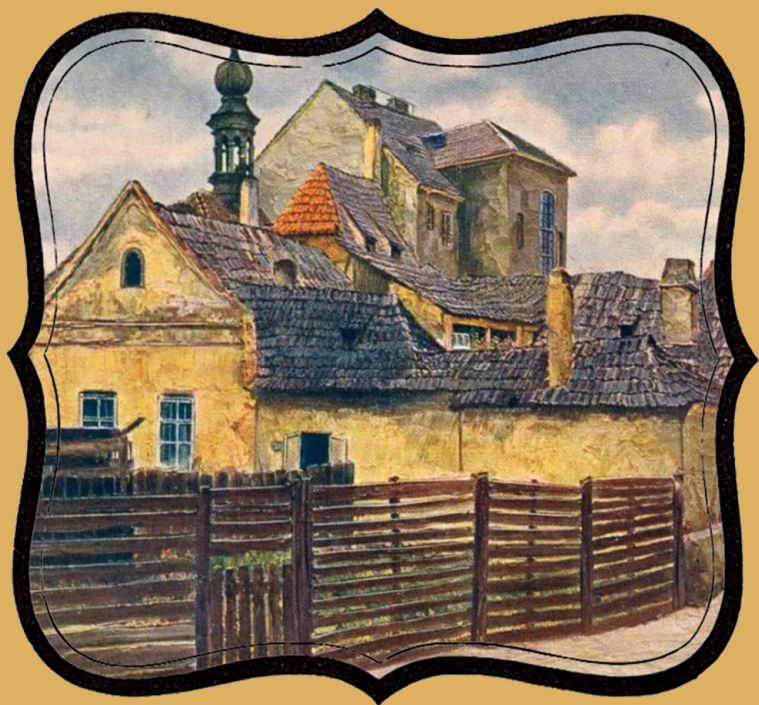

V pražském Podskalí jak bývalo...

František Holeček

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

V pražském Podskalí
jak bývalo...

Z vlastních pamětí

František Holeček

Znění tohoto textu vychází z díla [V Pražském Podskalí jak bývalo...](#) tak, jak bylo vydáno vlastním nakladem Františka Holečka v Praze v roce 1931.

Text díla (František Holeček: V pražském Podskalí jak bývalo...), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 21. 2. 2025.

OBSAH

Úvodem	7
I.....	8
II	17
III	28
IV	36
V	41
VI.....	47
VII.....	62
VIII	70
IX	78
X	90
XI.....	97
Ediční poznámka	108

Památce rodičů

Úvodem

Rázovité pražské Podskalí zmizelo a pamětníků na ně ubývá. Nenašlo se posud povolaného pera, které by hodnotně zvětšilo naše podskalské pobřeží a jeho lid, život a zvyky – dojistě nikoli k prospěchu věci. Avšak nejen to. Do veřejnosti pronikají občas smyšlenky a bajky o bodrém lidu podskalském, který je zaměňován s povaleči, kteří se druhdy uchylovali na ztichlé břehy vltavské a promlouvali zde svou zvláštní řečí, jež vkládána je do úst bezbranných synů Podskalí. Neměla by se tomu učiniti přítrž?

Přáním vydavatele této knížky je učiniti aspoň skromný krůček k nápravě a povzbuditi ty, kdož mají přístup k potřebnému materiálu a volný čas k jeho studiu a zpracování, by ujali se díla. Stálo by věru za to uchovati potomstvu věrný obraz svérázného pobřežního nárůdku a dostalo by se jistě vděku tomu, kdo by se oň zasloužil.

V Praze v dubnu 1931

F. H.

I

Na pravém břehu Vltavy, v nížině, jež zatím vysoko navezena, stávala má kolébka. Leč co dím, kolébka? Ne! Neměli jsme doma takového přepychu a neměli ho ani nikde v sousedství. Ne snad proto, že by takového kusu „méblu“ nebylo možno sehnati, nýbrž z té příčiny, že nebylo ho kam postavit. A proč také hromaditi harampátí v jizbě, v níž nebylo beztak k hnutí, kdyžtě prádelní koš věc také spravil? Košík se vystlal peřinkami, vstavil se s nemluvnětem na vyklenuté víko kufru a starší sourozenec, který v takovémto kolébání měl zvláštní fortel, musil uspati mladšího. A mrněti ještě záviděl. Vždyť s bratry či sestrami spával na slavníku, a skulil-li se, probudil se na podlaze. Nebylot postelí pro všecky, a ostatně ať kluci (hoši se tehdy neříkalo) si zvykají, až jednou chopí se sochoru a vesla, přespí třeba na voru pod širým nebem nebo v začouzené hospodě, a také na podlaze.

Péče o mladší sourozence připadala tu starším vůbec, protože matky neměly času piplati se s nimi. V chatrných staveních se šindelovým krytem i těch pevnějších s taškami a prejzy, jež později neúprosně ustupovala výstavným činžákům i zakrslým budovám úředním pod Emauzy, musili se v době, kdy byl dostatek živobytí, oháněti všichni, kdož měli zdravé ruce, by ve chvílích nuceného odpočinku nezahostil se v domácnostech nedostatek.

Na pobřeží v létech, v něž sahá má paměť – před více než půlstoletím –, nebylo valného blahobytu, tak jako ho tehdy neměly pracující vrstvy ani jinde. Všelijaké povídačky o životě a mravech starých, bodrých Podskaláků odporují skutečností a škodí více, než prospějí pověsti našeho rázovitého pobřežního

nárůdku. O „bodrých“ Podskalácích skládali a zpívali písničky i lidoví zpěváci v šantánech (U Zlatého vola na Karlově náměstí, U Fáfů v Myslíkově ulici, U Koulů na Perštýně, v „lidových síních“ na Poříčí i jinde), ale tyto popěvky, jež vydávány za zpěvy lidu podskalského, zde nevznikly a nikdy se tu neujaly. Rovněž odporuje pravdě líčení o pouti trojické. V Podskalí nebylo vůbec tančírny. Byly zde té doby celkem tři hospody: na nároží Podskalské třídy a Kočičí ulice zvaná U Bastlů, na nároží ulice Závětovy a hlavní třídy podskalské, kdež říkali U Tinglů (tato přeměněna později na kancelář), a posléze U Hejduků na Výtoni, jež se udržela ze všech nejdéle a jejíž pozměněný název U Starých Hejduků stkví se nyní na hostinci na nároží Plavecké ulice a Rašínova nábřeží.

Podskalští junové bývali spíše vážní než do větru, jako jich otcové, a zachtělo-li se některému z nich přece se roztočit, měl na blízkém Dobytčím trhu hospod na vybranou. U Šáryho na Slovanském vrchu, v sousedství Emauz, byl prostorný taneční sál, v němž se konaly i vojenské odvary, a zde scházela se lepší společnost, i z vnitřního města. Sem mohl uvést i svou Madlenku nebo Kačku a prohánět se s ní sálem, až podešve sténaly. Dále se tančilo U Černého orla a U Sedlerů, zejména pak U Palmů a U Podušků.

V těchto posledních dvou hospodách scházel se „lid“, služebná děvčata a tovaryši, a pak hlavně vojáci. Docházelo tu i k četným pranicím, jednak mezi „civilly“ a vojáky, jednak mezi vojskem různých zbraní a výložků na blůzách. Zvolalo-li se z jednoho tábora: „Červená platí,“ zněla odpověď z druhého třeba: „Zelená vyplácí!“ A již svištěly vzduchem džbánky a nad hlavami se míhaly židle a zablýskly se i bodáky a sapérské nebo kanonýrské kosinky.

Také národnost vojínů hrála v povstalých příčích nemalou úlohu a pražští osmadvacátníci (Benedáci) a mladoboleslavští šestatřicátníci (Zimičáci), jichž plukovníkem byl tehdy rakouský korunní

princ Rudolf, vyplatili nejednou příslušníky maďarských pluků v Praze ubytovaných. K chvále poražených budiž však řečeno, že již tehdy dovedli znamenitě utíkat z bojiště.

K neobvyklé zbrani sáhl však kterýs zápasník, o němž se tvrdilo, že to byl známý silák z pobřeží. U Podušků vyhrávali a baletilo se vesele. Byli tu civilové a „mastičkáři“ z protější vojenské nemocnice. Duha míru klenula se nad rozlehlou šenkovnou však jen tak dlouho, než zavalitý saniták ušetřil neochotnému děvčeti docela komisi políček. Napadené ujal se mládenec v lokajském úboru a poprašek byl hotov. Jako vždy utvořily se dva tábory, a když už hoši od zdravotního sboru počali své protivníky tlačiti k východu z taneční síně, dopadla mezi ně hořejší polovice obrovských litých kamen, již zmíněný silák urval. V kamnech nebylo ohně, ale zato sazí utěšeně. Postup vítězů byl zaražen a zábava skončena. Saniťáci, podobní negrům, sháněli se po teplé vodě a mýdle, protože v té záměně, jaká se s nimi stala, do nemocnice se vrátit nesměli.

Dříve však, než se první z nich pořádně opláchli, byla tu přivolaná vojenská hotovost a milé mouřeníny odváděla na strážnici rozlehlým sadem k obrovské veselosti procházejícího se tu obecnstva. Maličci se jich však báli a ustrašeně se schovávali za maminky. Odpolední bitvu, při níž použito tak nezvyklé munice, odnesl však i šenkýř, jenž musil nésti vzniklou škodu. Láteřil. Aby se však podobná nezbednost nemohla již nikdy opakovati, postavili v hospodě U Podušků kolem kamen silnou železnou mříž s vrátky na zámek a měli potom pokoj.

Stráž bezpečnosti i vojenské oddíly zjednávaly začasť pořádek v tančírnách na Dobytčím trhu a kteréhosi krásného nedělního podvečera došlo k mele ještě tužší, než výše vylíčena. Tehdy musila býti k utišení rozbouřených vášní přivolána z Josefských kasáren celá kompanie myslivců, jež před Černým pivovarem

nasadila bodáky a postupovala v bitevní čáře jako proti Prajzům. Tenkrát tekla i krev a boulí, modřin a ran byl by nespočítal...

A podskalské děvušky? Nesměly by věru býti příslušnicemi krásného pohlaví, kdyby jim hudba nebyla trhala nožkama. Zatančily si rády třeba na dvorku nebo před stavením při zvucích harmoniky nebo kolovrátku, ale k muzikám nechodily a zejména ne samy. Šlat přede vším práce a teprve po ní vyražení. Dvanáctileté pobřežní děvče (povinná návštěva školní netrvala totiž déle) mohl směle postavit k plotně i neckám, svěřiti mu kojence i batolátko odrostlejší a na jeho bedra naložiti těžkou nůši nebo putnu. Mělo sílu, bylo kurážné a také výřečné. Nesneslo bezpráví, a když rozvázalo pusinku, neujel mu ani forman.

Ostatně lze směle říci, že tehdy nebylo toho shonu po radovánkách jako dnes. Podskalačkám slušely i róby z kartounu, kanafasu a švonepaje, v zimě pak suknice a jupky vlněné, důkladné, jež se dědily ze starších na mladší. Takové podskalské děvče nespotrebovalo na celé oděnění ani tolik, kolik dnešní dívka zanesse do voňavkářských a kadeřnických závodů a do salonů pro pěstění krásy. Nemělo garnitury klobouků, pouze pěkný šátek na hlavu. A bylo přitom opravdu pěkné. Líbilo se i bez barviček, krémů a pudrů i přestože nepodobalo se v ničem modelům v novodobých výkladních skříních. A našla si každá svého, třebaže odcházela z domova s prázdnýma rukama.

Podskalští šohaji neptávali se po věnu a nežádali po rodičích nevěstinych zařízení do jídelen a ložnic. Přáli si jen míti hodnou a pracovitou ženu, spoléhající hlavně na své zdravé a statné paže. A že by byla někdy utekla žena muži nebo muž ženě, o tom nebylo slyšeti nikdy. Manželé vydrželi spolu i půl století, a když zbělely jim hlavy, měli se stejně rádi, jako když poprvé se umlouvali na ztemnělém břehu.

Arci, nebylo tehdy biografů, kabaretů, dancingů a jiných podobných „zábavních“ místností. A když i tu či onde lidé zabíjeli večery kratochvílemi, na příklad ve zpěvních síních nebo v divadlech, pro zdejší lid toho nebylo. Jednak po tom netoužil, jednak byl by želel za to peněz těžce vydělaných.

V klidu a spokojenosti trávily se všední dny doma a bývalo tak po většině i o dnech nedělních a svátečních. Ohrady byly sice zavřeny, ale na řece se i o těchto dnech upravovaly v létě vory k plavbě, v zimě pak kluziště. A kolik mužů nebývalo v době plavby doma? Vydávali se na daleké cesty po vodě stejně před nedělí jako po neděli, protože jejich práci za příznivého stavu vody nebylo lze odkládati a vydělávat se musilo, dokud byla k tomu příležitost. Však si oddechli až do omrzení, když mlynáři opravovali jezy nebo po řece plavala ledová tříšť.

A kam se také mělo v neděli jít? Za bránu, do Kravína nebo Kanálky, kam chodívali jiní Pražané, trmáčet tělo po špatné dlažbě a zaprášené silnici a cítit přitom sucho v hrdle? Anebo si popřát a utrácet? Ne! Z marnotratnosti prýští jen bída.

Toník odvázal pramici, na sedátko na zádi posadil svou Rozárku a její kamarádku Tonču a s jediným vesílkem nebo sochůrkem zavezl je na louku proti vyšehradské skále. Tady uvelebili se v trávě a povídali si, zatímco děvčata pletla si punčochy. A naslouchali i koncertu z Plzeňky, kde hrávala velká kapela. Tento požitek měli zadarmo, kdežto jinde by byli musili zaň platiti. A když slunko se skrylo za závodní kopce a na řeku se ukládal večerní soumrak, Toník zavesloval zpět k podskalskému břehu. Neděle byla pryč, příjemně jí užili a děvušky musily domů, na kutě, aby o pondělním ránu vstávaly čiperné jako rybičky.

Jako všude jinde i v Podskalí vedlo se jedněm lépe, druhým hůře. A neživila všech zdejších obyvatelů Vltava, protože nebylo zde jen

plavců, dřevoštěpů a pískařů. Podskalím nebyla jen dlouhá pobřežní třída, nýbrž čítaly se k němu i uličky s pobřežím sousedící a v ně ústící, jako Kočičí (nyní Trojanova), U Vápenice, Pod Emauzy, Závětova (nazvaná podle někdejšího zdejšího dřevaře), Dřevní, Ozerov (rovněž jako Závětova), Plavecká, Na Výtoni atd. A v nich bydlel vedle plavce kočí, dlaždič, švec, vedle prkenáře mlynářský, zahradník i pokrývač, zkrátka byl tu dělný lid, chudina. Hrdý název Podskaláka příslušel však pouze těm, kdož nalézali trvalou obživu na řece a v ohradě; a prudce se ohrazovali staří, řádní zdejší sousedé proti tomu, jestliže všelijaká potulná duše, která dnes uhnala výtělek na břehu a zítra se octla v rukou chocholáče (policisté nosívali tehdy klobouky s chocholy), se vydávala za plavce. To považovali právem za urážku svého počestného stavu, a běda takovému záškodníku, odvážil-li se opět na břeh! Srovnali mu lopatky tak důkladně, že jej přešla chuť vydávat se podruhé za čistokrevné dítě Vltavy.

Jádrem Podskalí byla ovšem dlouhá pobřežní třída, vedoucí od šitkovské náplavky k ústí Botiče. Po pravé straně od náplavky vycházejíce táhly se ohrady až k převozu (v místech nynějšího mostu Palackého). Zde stávaly dva domky, z každé strany po jednom. V domku proti vodě platil se krejcar za přívoz, v onom po vodě vybírala se potravní daň od Smíchovanů přeplovších řeku. O kousek doleji po proudu, na samém břehu, stávalo obytné stavení zámožné dřevařské rodiny Turkovy. Usedlost tato stala se pověstnou tím, že v ní počátkem let sedmdesátých minulého století „strašilo“, kterážto událost pobouřila tehdy celou Prahu a vábila sem v podvečer zástupy zvědavců. Od převozu výše, až k Botiči nebylo na březní straně již žádného stavení.

Z levé strany byla řada obytných domů a mezi nimi tu a tam opět ohrada. Severní část (po vodě dolejší) této třídy byla vystav-

nější, ohrady ponejvíce s dřívím palivovým, rozlehlejší a život v nich rušnější než v části hořejší. Několik usedlostí zabíralo celou zdejší plochu, a říkalo se tu U Uhlířů, U Kuřáků, U Rennů, U Jungfeldů a U Bastlů čili také podle staršího názvu Na Poustce smolíkovské, kteréžto stavení bylo již na nároží třídy Podskalské a Kočičí ulice. Proti Bastlovům bývala košťálnická zahrada, zvaná Na Palatě. Odtud domkem převozníků počínajíce baráky nebyly již tak výstavné a rozlehlé, s výjimkou domů U Dittrichů (bývalé právo plavecké) a U Petříků či U Kněžourků, o němž se bájilo, že je to bývalý klášter. Ještě blíže k Botiči byly celnice a solnice, tato obzvláště důkladně stavěná.

Podskalí lišilo se odevždy svým rázem i ovzduším od ostatních částí pražských a zdejší lid měl také jiné zvyky a jinak se nosil, což souviselo s jeho zaměstnáním. Sousedé znali se jako na vsi a mnohé pojilo příbuzenstvo. Pobřeží bylo jim celým světem a bez donucení ho neopouštěli. Vyrůstali zde i zmírali, a sochor, pila a klín přecházely z děda na syna i vnuka. Srostli se zdejší půdou, zvykli tvrdému a začasné nebezpečnému životu na řece, a otuživše tělo těžkou prací i pobytem na vzduchu, vzdorovali nepohodám a nemocem. Rvali se s Vltavou, když se rozbouřila, a ne jeden statný muž zašel v zrádných jejích peřejích. A přece ji milovali, nechtělo se jim od ní. Nestýskali si v domnění, že bylo-li tak před nimi, musí tak zůstat i za nich i po nich. Některé rody, namnoze i silně rozvětvené, jako Procházkové, Tůmové, Jedličkové, Kalendové, Oraští (z nichž jeden byl prvním kapitánem pražské paroplavby, jiný posledním poříčním dozorcem), Šulcové, Macounové, Kubátové, Pružinové, Vondráčkové, Štrinkové, Buchtové, Kohoutové, Pánkové, Veselí, Čermákové, Horákové, Pabstové, Roziňákové, Minaříkové, Veselkové, Čedíkové, Mošničkové, Kosové, Šťastní, Novákové, Havelkové, Vaňkové, Pácové, Kösslerové, Kabátové a jiní

žili tu namnoze od nepaměti, neboť měli zde nejen své rodiště, nýbrž i předky. Z uvedených jmen lze s naprostou jistotou usouditi, že na podskalských březích ozývalo se od pradávna české volání, a nečinili tu výjimky ani potomci rodu Depréeů a Paseniusů, jichž děd býval pantátou na výtoňské náplavce.

A za tichých letních podvečerů, kdy slunko vykoupavši se v stříbrných vlnách Vltaviných skrývalo se za protější kopce, kdy stohy vysýchajícího polení prosycovaly vzduch pryskyřičnou vůní, setrvali v tom svém jakoby odříznutém zákoutí... celé shluky sedávaly ve stínu ohrad nebo na zelených trávnicích pobřežních a spokojeně besedovaly nestarajíce se o dorost batolící se opodál, protože mu nehrozilo úhony. Jakmile se totiž dřevařské vozy zatáhly do kolen a koně uklidili do stájí, na podskalské dlažbě nezarachotilo kolo povozu, ježto ty zdejší vykonaly již svůj úkol a cizí povoz se zde neobjevil, nemaje tu ni cesty, ni cíle.

A když nadešlo počasí drsné, kdy proti vodě vál ostrý severák a ji vysoko čeřil, kdy sněhové poprašky se ukládaly na snižující se haldy dříví, tu v Podskalí odumíral život již záhy po soumraku. Ztichly uličky zavalené tmou a v drobných oknech zaplála matná světla. Všecko bylo doma, staří i mladí, a kouřící komíny vyprávěly, že na krbech se chystají teplé večere nebo ohřívají zbytky oběda.

Ostatně o zimu nikdo v Podskalí valně nestál, protože výtělky ochably, a nebylo-li na řece ledu, mnohým docela ustaly. Žilo se ze zásob a úspor. A ještě že tak ty zdejší hospodyně pamatovaly v létě na tyto horší časy! Mouky a luštěnin, omastku i cukru, soli a koření, všeho, čeho k životu potřebí, byl bys našel v domácnostech aspoň na několik neděl, a prozíraví muži, kteří zkusili, jaká nouze o čtyrák bývala v době dlouhé zahálky, nastrádali si i plné zásuvky tabáku. Bez jídla a pití vydrželi, ale bez fajfky byl by jich svět netěšil.

Venku kvílela Meluzina a v nizoučkých jizbách s okny zasypanými pilinami a vystlanými mechem se rodiny o šesti, osmi i více členech tulily k teplým kamnům, v nichž praskaly vyschlé kůry, houžve či suky (uhlí bylo zde takřka neznámo), a očekávaly dychtivě, až se dovaří hrachovka a v troubě upekou očištěné brambory.

A po jídle, když opláchlo se nádobí, se už dlouho nesesdělo. Nejprve se uklidily na kutě děti, za celý boží den uhoněné a prokřehlé, potom tatík si udělal ještě pár bafů, ale k pobídce ženině musil také na lůžko. Nerad. Nebyl na tolik spánku zvyklý a věděl předem, že procitne přede dnem. Ale jakáž pomoc, když byla by škoda pálit svítivo bůhdarma...!

II

Z lidu dělného v Podskalí nejlépe se vedlo vrátným či jak jim později říkali cizím slovem „transportérům“. Pečovali o vypravení vorů, jež do Prahy připravili venkovští plavci z hořejší části Vltavy, Malče, Otavy a Sázavy, na další cestu po vodě až ke hranicím i přes ně do sousední země. Byli to starší, zkušené plavci, kteří musili před úřady skládati zkoušky o svých odborných vědomostech a znalostech řečiště Vltavy a Labe a po zkoušce dostávali „patent“ opravňující je k řízení plavby. Ten či onen jednotlivec měl takový průkaz způsobilosti nejen pro vory, nýbrž i pro nákladní lodi a parníky. To spíše pro chloubu než pro praktické využití. Transportér jednal přímo s majitelem dříví nebo jeho úředníkem a vyúčtoval s nimi cenu za dopravu. Na vorech měřil délku a sílu klád a přepočítával náklad, zjišťuje tak správnost údajů průvodních papírů. Vory změřené svěřoval pak vrátnému, který měl sice také patent, ale nikoli „pána“, pro něhož by mohl pracovat samostatně. Těmto vrátným říkalo se ficivrátní a za cestu čili ráz dostávali o nějakou zlatku více než obyčejný plavec sochorník. Mzdu vyplácel všem transportér a to, co přebývalo z ceny sjednané s firmou, byl jeho výtěžek. Že transportéři dobře pamatovali na to, by neprodělali, je nabitelní.

Transportéra rozeznal jsi od obyčejného plavce naráz. Již úbor jeho byl onačejší než plavcův, místo vysokých bot lehká perčička, místo hamburaček pěkné látkové kalhoty, kajda moldonová nebo krátký kabátec, na bříšku těžký klanečník a na hlavě hedvábná čepice nebo spíše tvrdý klobouk. Pokuřoval si cigárko ze špičky jantarové nebo bafčil z „meršánky“, pánovitě se rozhlížel, a slova

aby z něho tahal heverem. Mladším plavcům tykal, kdežto tito vrátným onikali a oslovovali je podle tehdejšího zvyku křestním jménem, pane Franc, pane Anton, pane Vencl, pane Johan anebo také pane kmotře, měli-li na to právo. Ve staré hospodě U Trajců vedle trojické fary vrátní mívali svůj stůl a nestrpěli každého mezi sebou.

A že manželky vrátných těžily z důstojnosti a moci svých mužů, že nosily nosánky výše než manželské polovice obyčejných sochorníků a že také lépe se strojily, netřeba snad ani připomínati.

Vrátní nesli také odpovědnost vůči úřadům za dodržování plavebního řádu. Stalo se, že měl delší pramen (vory), než bylo přípustno, neměl tabulky se jménem firmy a vlastním na předáku (to byl první vor), plul za tmavé noci bez ohně, takže bylo nebezpečí srážky s parníkem, nebo se dopustil jiného prohřešku proti ustanovením o plavbě a poříční nebo někdo jiný jej udal. Úřad vyměřil mu pokutu, kteráž se zpravidla proměňovala ve vězení 24 nebo 48 hodin. Někdy i více a třeba nejednou za léto. Trestů neodpykávali však ihned, nýbrž až v zimě, kdy nebylo co dělat. Od-souzenec, když napadla jej touha smýti viny, odebral se k správci věznice, dohodl se s ním, kdy by tak bylo nejlépe trest si odbručet, a potom v stanovený den se nastěhoval do „Fišpanky“, kdež byl pro tyto vězně opravdu fešácký kriminál. Dostal čistou celu a měštští policajti za nějakou tu holbu piva prokázali mu všecku ochotu. Mohl tam jísti a pít, co hrdlo ráčilo, bafčit podle chuti, ba povolili mu i návštěvu manželky, jež za mužem přišla s plným košem, aby mu osladila „basu“.

V ohradách s dřívím palivovým a prkny vládli rovnačům, prke-nářům, dřevoštěpům i jiné chase takzvaní pobřežní. I tito byli vybírání z pracovníků osvědčených a spolehlivých, a rozumí se zdejších. Vydrželi zpravidla desítky let v téže ohradě a jich příjmy

rovnaly se tak asi výtěžkům vrchních vrátných, protože práce těchto trvala pouze od jara do zámru, kdežto v ohradách s palivem bývalo živo po celý rok.

Spotřeba palivového dříví byla tehdy v Praze velice značná. Na Hradčanech sídlil člen rodu Habsburků, zvaný lidem Ferdáček, a kvůli němu pobývala v Praze i šlechta, která jinak se zdržovala raději ve Vídni. V krbech paláců topilo se výhradně polením, ponejvíce tvrdým, a to dodávalo se z ohrad řezané ve dví, anebo také v celku, a dřevoštěpové docházeli je řezat do dvorů či sklepů šlechtických domů.

Drvoštěpů bývalo v pražských ohradách tolik, že sdružili se ve spolek pod jménem Javor a pořídili si i kraj. Nevedlo se mu však i rozešel se po nedlouhém trvání. Podskalí mívalo však té doby i řádnou dřevoštěpku, jež v ničem nezašla si s muži; dovedně řezala a štípala polení a v partě zpracovala stejný díl s druhy. Kouřila též jako muži a potrpěla si na fajfčíčku, o niž svědomitě pečovala, aby dobře „táhla“. Ostřejší než pilu měla však vyřidilku, a kdo se s ní utkal v slovním zápase, najisto brzy utekl z kolbiště.

Na úrodnější půdě padla myšlenka založiti spolek všech pracovníků podskalských, z Františku a z Buben, ať již se živili na vodě, či na souši. Dostal jméno Vltavan a sdružili se v něm plavci, rybáři (písaři) a pobřežní (v tomto případě všichni, kdož pracovali v ohradách). Při jeho založení roku 1871 spolupůsobili i někteří majitelé ohrad a známý tehdejší pracovník, redaktor Českého dělníka Václav Petr. Zakladatelé vytkli si za úkol vzájemné podporování v dobách tísně a pohromy a péči o pozůstalé po příslušnících spolku.

Po oblíbeném tehdy zvyku rozhodlo se členstvo i pro spolkový kraj. Byl malebný, modrá látková blůza s kotvicemi na výložkách a se zlatými knoflíky, červenobíle pruhované košile, spodky v zimě

černé, v létě bílé z prací látky, kol boku rudá šerpa, klobouk nízký, lakovaný, s modrou stuhou a k límci košile černá vázačka.

Z podskalských hochů málokterý unikl vojenské míře a bývali z nich najmě statní pionýři a ženisti, méně již dělostřelci a pěšáci. A nejméně ovšem, když později utvořeny zeměbranecké kádry, lantveráci. Rovněž nemnoho se jich dostalo k „marině“ a na válečné lodi podívali se do moří celého světa.

Ale byla to, panečku, tělíčka pro vojenský kabát. Jako vysoustruhovaná. Co Vltavan, to pašák. Hoši jako jedle nebo také jako cvalíci přibráli na vojně k síle ještě pružnost, naučili se přímému držení těla a pořádně si vyšlápnout. A když se vrátili do civilu, uplatnili vše dobré, čeho tam nabyli. Jen pořádné komando a vědomí, že okolostojící na ně zálibně hledí, a otáčeli se jako na obrtlíku.

Všaktě ještě dnes Vltavan zaujímá jedno z předních míst mezi zbylými krojovanými spolky, jako řezníky, sladáky, střelci atd., a když spustí vezdy jeho chvalně známá kapela, to aby jí odolal sám ďas!

Již roku 1872, kdy primátorem matičky Prahy byl podskalský dřevař Fr. Dittrich, Vltavan světil svůj prapor v trojickém kostelíčku, a celé Podskalí bylo na nohou. Matka a kmotra praporu, družičky, výboři, všecko v plné parádě, hudba vyhrávala, pobřežím projížděly ozdobené povozy tažené párem vypasených komoňů, a praporečníci? Každý zvýši nad sáhovku, ramenatý a svalnatý, že ani divoká vichřice nebyla by vyrvala z jeho rukou svěřenou zástavu.

Dodnes však již prapor s obrazem Ježíše Krista, tak okázale slavený, zestárl, a při spolkovém jubileu 60letého trvání letošního roku Vltavani dají zavláti praporu novému, na jedné straně je vyšit obraz staré Výtoně a plavecký odznak kotvice s lanem, na druhé pak starodávné heslo:

„Ať to v Čechách, jak chce, chodí,
Podskalák
vlasti své se neodrodí
nikterak.“

Protektorem spolku byl v počátcích velkoobchodník s dřívím Čeněk Bubeníček, jemu následovali Václav Voitzl a Jindřich Voitzl, rovněž velkoobchodníci s dřívím, a od desetiletí je jím vyšehradský architekt a stavitel František Hodek. Také dítě Podskalí, jemuž zůstal stále a dodnes věren.

Při nedostatku pracovních sil docházeli do podskalských ohrad na práci (řezání a štípání polení) i trestanci ze Svatováclavské trestnice, kteráž z táhlého návrší vévodila severní části Podskalí. Rozkládala se na rozloze od nynější ulice Zahořanského až k lázním Svatováclavským a pozůstávala z několika skálopevných budov. Po přeložení trestnice za brány městské na Pankrác budovy zbourány a zbyl tu pouze chatrný kostelík, který stával kdysi ve dvoře a jenž je dnes majetkem československé církve.

Trestanců používalo se jmenovitě v rozsáhlé ohradě U Turků s vjezdem proti Kočičí ulici a rozlehlým trávníkem za obytným stavením na břehu. Ohrada táhla se až k přivozu a přístavišti parníků. Paroplavba byla tehdy v počátcích a Vltavu z Podskalí až do Štěchovic brázdily pouze dva parníky – Praha a Vyšehrad.

Jak platilo se trestancům za jich výkony v ohradě, bezpečně nevím. Ale je jisto, že sem rádi docházeli, protože za zády bachařů, dozorců vězňů, a mnohdy i před jich zraky měli příležitost stýkati se s lidmi pracujícími v ohradě a dávali si od nich nosit kuřivo (ponejvíce oharky doutníků, nasbírané po ulicích, jež žvýkali) a tabák šňupavý, za něž rádi dávali vše, co měli.

Nestálými zaměstnanci v ohradách s polením byli svažeči. Svážením dříví na trakařích z vorů nebo z lodi po fošnách umístěných na kozičkách byla práce tyranská a zdejší lid se k ní nepropůjčoval. Obstarávala ji po většině nejubožejší individua, z nichž nejednomu pevné přístřeší bylo neznámo a jež jinak lelkovala na pobřeží nebo sedávala v krčmách. Taková práce se těm lidičkám, žijícím z ruky do úst, hodila. Sváželi od rána do poledne, dostali plat patnácti krejcarů za hodinu a kus dřeva, a po poledni měli „fajrunt“. Dříví prodali, peníze za tepla projedli a propili, vyspali se na pramici nebo na haldě klád, a když je k tomu dohnal hlad, sháněli se zase po práci.

Zato rovnači, kteří skládali polení na haldy (říkalo se tehdy štosy a mívaly i několik pater) a odběratelům do odměřených sáhovek, byli lidé s ohradou srostlí a ve svém oboru hotoví kumštýři. Dříví na haldy rovnali tak, že mezi jednotlivými poleny nebylo takřka skulinky, kdežto když pracovali pro partaj a rovnali je do sáhovek, nadělali mezi jednotlivými poleny takové díry, že se jimi mohl volně protáhnouti pobřežného kocour. Šidili tak zákazníky více ze zvyku nežli ze zlého úmyslu a pobřežný jich za to nepeskoval. Vždyť dříví mu mohlo spíše přebývat než scházet.

Prkenářů nebývalo mnoho, protože ohrad s prkny bylo jen několik. Ti mívali žně, když „dělali z vody“, totiž vynášeli prkna z vorů na řece. Bývali umáčení jako hastrmani a kazajky na rameni, na něž prkna nakládali, braly záhy za své, takže je musili záplatovati. Tuto práci mívali v akordu, jinak pracovali za denní mzdu.

Práce pískařů (v zimě ledařů) byla také tuze těžká. Zejména těch, kteří naběráky k tomu cíli zhotovenými vybírali písek ze dna Vltavy. V létě vstávali z podskalských lidí nejčasněji, již před rozbřesknutím dne, o jedné a druhé hodině s půlnoci, aby za chládku si udělali v práci náskok a ušli nejparnějšimu slunci. Ne-

znali však pohovu ani ti, kteří na náplavce písek nakládali na fůry z kocábek (dlouhých lodí jako dnes, kdy písek těží parní rypadla, tehdy k tomu účelu ještě nebylo). Tu a tam ovšem mívali nějakou tu chvilku oddechu, když na břehu nebylo čekajících formanů s prázdnými korbami, ale chvilky ty stačily tak na zavlažení hrdla, nacpání dýmky a setření potu.

Na každé náplavce, kde pracovalo se tak dlouho, dokud jezdily fůry, byl jako představený „pantáta“, který sice tu a tam mohl nosit ruce v kapse, ale jinak byl také pořád jako v kole. Dostával o nějaký groš týdně víc než podřízení mu pískaři, ale také se více nastaral a nazlobil nejen s vlastními lidmi, ale i s formany, kterým se i vrchovatá korba zdála málo naložena.

Za tu svou nelidskou dřinu pískaři nebývali přiměřeně odměňováni. Ale zato při ledování byli pány. Stálí pracovníci na náplavce utvořili „partu“ opět s pantátou v čele a najali si potřebný lid, tahače, hazeče, sekáče na břehu i na řece, plavce „lavic“ (vysekaných dlouhých ker), odhrnovače tříště z dráhy, kudy se šinuly kusy připravené k vytažení na břeh, i jiné pomocné síly. Pískaři brali plat za počet naložených fůr a sami vypláceli smluvené mzdy. O zbytek peněz, a zpravidla pořádný zbytek, se dělili, takže na každého „partovníka“ v době plného chodu ledování vybývala i stovčička zlatých nebo o málo méně.

Zle, ba nejhůře se vedlo tahačům, kteří vyzbrojeni dlouhými háky a s popruhem na rameni vytahovali v páru kry z vody na břeh. Propůjčovali se k této práci najmě příslušníci sezonních řemesel, ale bývali mezi nimi i chudasové v hadrech a chatrné obuvi obalené kusy pytlů. Zpotili se i za mrazu, plahočice se od tmy do tmy za zlatku a pár krejcarů denně. Výdělek tu byl, nesměli ho tedy opustit, třebaže mnohý z nich nechal tu na břehu poslední kus oděvu a ne jeden ledování odležel.

To už „faktoři“, plavci, kteří do ker vysekávali „kaňky“, díry pro zavěšení háku, byli jiní kabrňáci. V teplých kajdách a vysokých, nepromokavých botách, jaké k úplné spokojenosti dovedlo zhotovit jen málo ševců (nejzvučnější pověsti se těšili mistři Lopata a Homola z Vyšehradu), otáčeli se hravě mezi couvajícími a zajíždějícími fůrami a se sekerou si pohrávali jako s hůlkou na špacír. Při práci kouřili cigárka a dávali si platit i pět zlatek.

Za hazeče (nakladače ker na vůz) přihlašovali se nejstatnější plavci. „Pachole“ (dřevěný klacek se železnými bodci), na něž nabírali kusy ledu u kol vozu nastavené, nebylo sice nikterak obtížné, ale kolik shýbnutí a vzpřímení s těžkým nákladem bylo potřebí k tomu, než naložili fůru a než naložili jich padesát, sto? A byli hazeči, kteří „hodili“ ještě nějakou nad stovku, ale to už musili být učinění lvi a mítí výhodné místo, kde nečekali na fůru. Aby nepořezali si rukou od ostrých hran ker, navlékali vlněné rukavice, z nichž po naložení vozu ždímalí vodu a opět je pak mokré natahovali na ruce. Od kočího dostávali za fůru šesták, od partovníků rovněž tolik. Vydělali tudíž každý z páru i deset zlatých denně, ale za to probděli mnohou noc úpornými bolestmi v ramenou i těle.

V době povodní a odchodu ledu, kdy Podskalí i jiné části Prahy v nížinách byly ohroženy zátopou, připadal plavcům a pískařům úkol převážeti v zatopených částech tamní obyvatele i všelijak jinak jim pomáhati. Z jara nebylo se obávati náhlého nebezpečí povodně, protože tání neděje se tak překotně. Nastala-li obleva a voda v řece počala stoupati (říkalo se všeobecně plnit), sousedé střežili stav vody. Zarazili kolíky do břehu a ty byly jim vodočetem. Věděli na vlásek, o kolik se hladina zvedla. A hrozila-li povodeň, vystěhovali se raději dřív a za světla. Upravené zpravodajství o stavu řek tehdy nebylo, přesto však docházely majetníkům ohrad

a obchodníkům s dřívím v Podskalí zprávy o výši vody přítoků Vltaviných a v těchto zprávách, jež docházely ovšem po drátě, bývaly také zmínky o stavu sněhu a o počasí, prší-li tam venku a vane-li teplý vítr, nebo jestliže se tam ochladilo. A z toho se pak usuzovalo, jak který přítok se ještě rozvodní, nebo bude-li jeho hladina klesati.

V hospodě U Hejduků soustřeďovaly se tyto zvěsti. Zde mívala také své stanoviště povodní komise pro obvod podskalský a v ohrádce na pažení před hospodou bývaly připraveny hmoždíře k varovným výstřelům. Hmoždíře nabíjely se prachem a ucpávaly drny a dřevěnými kolíky a vystřelováním i přípravami býval pověřen zkušený plavec. Povel k výstřelům dával předseda komise.

Když dozněly rány z podskalského pobřeží, opětovali výstřely dělostřelci na hradbách vyšehradských a po nich děla na baště devatenácté na Letné, jež varovala obyvatelstvo Na Františku a dále po pobřeží až do Libně a Troje. Vzrůstalo-li nebezpečí, střílelo se znovu, a touže chvílí (dříve se tak dalo již při prvním výstřelu) ujímali se záchranných prací plavci a pískaři, kteří rozdělení byli se svými náčelníky, zpravidla pískaři, a s dostatečným počtem pramic a můstků na jednotlivé ohrožené úseky. Za tuto práci podskalští junáci mnoho peněz nepobrali, ale konali ji všude horlivě a s radostí u vědomí, že pomáhají chudším, jakými byli sami...

Rybáři byli skoro všichni podskalští muži. Rybolov v pražských vodách byl totiž tehdy volný, a v každém stavení byl jistě aspoň jeden čeřeň (čtyřhranná síť), ne-li více. Kdo dostal chuť na rybičku, vyjel si na řeku a zanedlouho se vracel se slušným úlovkem. Hostilat tehdy naše „stříbropěnná“ ve svých vodách ještě dostatek, ba nadbytek příslušníků rybí čeledi, přestože nevykazovala jako dnes oněch hlubin, jež způsobeny teprve později parním

rypadlem, které tak mnohému pískaři vyrazilo naběrák z ruky a ubralo mu chléb.

Dnes vyhloubeno koryto Vltavy všude tam, kde přišlo se na písek, na pět, šest i více metrů, kdežto dříve bývalo tu vody na sáh, někde víc, někde míň. Jedině o místech pod vyšehradskou skalou šla pověst, že je tam nesmírná hlubina, v níž sochořem i nejdelším dna se nedosáhne. Byla to však jedna z četných bajek, jimiž obeštěn památný Vyšehrad.

Zato ryb do dnešní doby v řece ubylo, přestože rybolov je vázán na povolení a že smí se sportovati pouze na udici, kdežto užívání sítí nebo jiných nástrah je naprosto zakázáno. Vysvětluje se to tím, že jednak ryba z dolejší části Vltavy nepronikne proti proudu vysokými zdymadly, že nedostává se jí dostatečné ochrany v době tření, kdy vodní pytláci ukořistí ryb na metráky, a jednak má na tom značnou část viny i upravování břehů a rozvoj paroplavby, protože peřejemi od parníků rybí potěr, zdržující se výhradně při břehu, vyvrhován je na tarasy a při rychlém odpadu vzedmutých vln uvázne na suchu a hyne.

Nelovilo se však pouze čerěněm, nýbrž také do proutěných vrží a na provázky, a to již pro zisk. Do podlouhlých, objemných vrží, jež zatíženy spouštěly se ke dnu, ryba, a to hlavně úhoř, okoun i jiná, dostala se snadno trychtýřovitým jícnem v horní, baculaté části (spodní byla do špičky), kdežto vyklouznouti zpět nemohla pro zaostřené pruty zakončující jícen. Provázky říká se dlouhé šňůře, na níž jsou na krátkých ústřížcích motouzu upevněny udice, dvacet, padesát i více, s vnařidlem. Používalo se k tomuto účelu žížal, drobných rybek a rozřezaných škeblí. Provázky, rovněž zatížené, kladly se (spouštěly ke dnu) zpravidla na noc a časně zrána zvedaly. Ukořistěné bílé ryby odnášely se domů, ryby větší, vzácnější a dravé prodávaly se do hostinců a traktérů. Z jara, kdy

táhli úhoři nebo když Vltava po prudších deštích se zkalila, provázkáři mívali hody. Úlovky nahradily jim i několikadenní zahálku. Začasté však s lovem také pohořeli a nemalá práce spojená se strážním a sháněním vnaidla se nikterak nevyplatila.

A že i zdejší dorost si rád zarybařil, rozumí se samo sebou. K lovu postačil klukovi lískový proutek sebenerovnější a bez citlivé špičky se žíněným vláskem nebo i reznou nití a jako vnaidlo moucha, housenka nebo můra, co se dalo sehnat. A ti vykutálenější hošíčkové mívali i pěkné náčiní jako dospělí. Jak k němu přišli? Asi takhle: Za časného letního jitra objevil se tu neb onde na břehu (zpravidla při ústí uliční stoky) lovec, jemuž vašeň rybářská nedala dospat. Švihal vesele po proudu i proti proudu a ulovené rybky navlékal na kabacoun (motouz, na jehož spodním konci uvázán kolíček, na opačném pak třeba zakroucená hornodle, jak se tehdy říkalo vlásničkám, jež se rybě protáhla žabrami a tlamkou). A když se blížila šestá, kdy počínala práce v továrnách a dílnách – někde také dříve –, časný rybář sbalil úlovek do kapesníku, rozhlédl se bystře po okolí, nepozoruje-li ho někdo, stočil vlasec kolem proutku a zastrčil jej do štěrbiny v haldě prken v úmyslu, že nazítří ráno si jej odtud opět vyjme. Než nedobře učinil! Jako lasička příkrčen při zdi ohrady nebo za ohništěm vorařů kluk nezvedenec číhal na tento okamžik, a když dělník lovec ztratil se z dohledu, vyrazil z úkrytu jako střela a proutek za tepla „drbl“, nikoli ukradl, protože takových čtveráctví nepovažoval za prohřešek a měl jich na svědomí třeba už několik.

III

Bydlili jsme na nároží podskalské hlavní třídy a uličky Závětovy, jež slula druhdy Pod Schody (patrně Emauzskými), v jednopatrovém domě s vysokou mansardovou střechou, v témž, jenž s jinými ještě třemi druhy po pravici přečkal v kotlině pod Emauzy nejdéle své zubožené kamarády. Podle starých zápisů říkalo se tam U Vrabců, za mé doby nikdo však tohoto názvu neužíval. S domem sousedila Zlombidlova ohrádka s obručemi, koštišťaty a dřívím pro koláře a pak ještě dále k jihu byl dům U Lva, v němž mívala hokynářský krámeček paní Apinka, stařenka bezmála stoletá. Vedle ní bývalo v pobřežní třídě ještě asi pět hokynářů, jiných obchodů však zde nebylo vůbec. Chodívalo se nakupovat pod Emauzy, do Vyšehradské třídy a na Dobytčí trh (nynější Karlovo nám.) i dále až do masných krámů v Lazarské ulici, ba i na trhy Vaječný a Ovocný. Pamatuji, že U Myslivečků v Martinské ulici platil se za šest vajec šesták a za pětník másla (odřezků či kousků) stačilo na řádné omaštění mísy švestkových či třešňových knedlíků. Pro chléb, ač pod Emauzy byl pekař, chodívali jsme k pecnáři U Tří laštovek vedle Černého pivovaru nebo ke Krejčárkovům v Žitné ulici, kterýžto dům dávno již zbořen. A k uzenáři putovalo se až pod Novoměstskou věž, protože tam prodávali tlačenu v kolech po třech krejcarech. Kola jen krájeli, nevážili, a podle dnešní váhy mohlo jí tak být asi patnáct deka. Hlavní součástíku špekvuřtu byla ovšem krev, ale tamní uzenář dovedl jej tak okořenit a upravit, že chutnal líp než dnešní tlačinka žaludková. Nám aspoň jistě.

Za tehdejších malých výdělků v četnější rodině musilo se počítati s každým krejcarem, a byla-li někde k dostání věc laciněji,

kluk musil tam doběhnout. Vzdálenost opravdu nebyla překážkou. A tak i pro pivo, ač hospodu U Tinglů jsme měli na protějším rohu, putovalo se večer do Emauz, kde v sklepení severní věže čepoval se mok z benediktinského pivovaru v Břevnově. Máz tam stál šestnáct krejcarů jako jinde, ale zato nehledělo se na míru. Vzala se na pivo bandaska, do níž se vešel pořádný dvouušní hrnec vody, a muž v haleně ji našlápl plnou, až pěna přetékala. Točil do nádoby přímo z pípy a nezáleželo mu ni na kapce, ni na tom, zdali se kluk s tím břemenem na zpáteční cestě poláme. Mok ovšem nebyl valný a „bavorskému“ od Šáryho se nerovnal. Ale bylo-li parno a přimhouřily-li se oči, dalo se to píti.

Náš dům neměl dvorku, průjezd i schodiště byly tmavé, vlhkost vyrážela ze zdí, a hmyzu, pavouků, škvorů, myší plno. Pravda, činže byly u srovnání s dnešními nízké, ale i za ten nevelký peníz bydlení bylo drahé, protože nebylo zde žádného pohodlí a nebezpečí vytopení stálé. Nejen že úroveň ulice byla oproti normální hladině řeky nízká, ale do domu se scházelo ještě po stupni a z chodby do bytu po dvou stupních. Bývalo mi už tehdy záhadou, proč se tak stavělo, a osmělil jsem se k otázce. Dostalo se mi však odpovědi, že „nemusím vše vědět, že bych byl brzy starý“. Želíme tak někdy zkázy těch starých chatek, omšelých a nakřivených, ale jsem jist, že kdo se jednou z takové nečisté, nezdravé barabizny vystěhoval, nevrátil by se do ní ani tehdy, kdyby mu domácí platil.

Mezi sousedy byl dřevostěp, prkenář, kameník, Němec Krebs, takto prýftrégr z hlavní pošty v Hybernské ulici, a vdova Nezmarová s třemi dětmi, všemi hochy. Byli tehdy ve věku asi osmi až dvanácti let, ale co v nich už vězelo živosti! Nevydrželi postát ani posedět, nestačily jim ulice a břeh a na hradbách ohrad, haldách pančav i na vorech na řece prováděli pravé divy. Všichni, i ten nejmladší, plavali jako štiky, pramičku řídili vesly i sochůrkem

jako zkušený plavec a ve skoku i v běhu se jim nevyrovnal nikdo. Učinná lvíčata! A to ke všemu ještě ti malí neposedové měli hodně vysoko žlab a bití dostali více než jídla.

Nezmarová byla vdova po jircháři. Tam, kde se dnes vypíná nábřeží Riegrovo, stávaly při samém břehu neširokého říčního ramene domky náležející do čtvrti vojtěšské a v nich usazeni byli jircháři a barvíři. Tady Nezmar pracoval a v Podskalí bydlil. Byl to pověstný silák, jemuž nebylo radno podat pravici, a přece kdysi při zvedání těžkého břemene si ublížil tak, že postonával, chřadl a posléze odebral se k otcům. Nezbylo po něm zhola nic – než nějaký ten obnošený hadřík, vysoké boty a ti tři kluci a vdova.

Chtějíc uživit siroty Nezmarová posluhovala „u pánů“ a dlela po celý den mimo dům. Časně odcházela, pozdě se vracela, a hoši byli odkázáni sami na sebe. Ráno po páté matka je už vyhnala z pelechu, navařila jim na celý den bramborového nebo moučného jídla a kávy, odměřila jim chleba a odcházela s pohružkou, doslechne-li se na ně nějaké žaloby od sousedů nebo budou-li mít zase rozedrané šatstvo, že je zmaluje rákoskou tak, že jich ani čert nepozná.

Seděli v koutku, každý třeba v jiném, a naslouchali matčinu kázání jako hlasu z nebes. Nejvýš že jen na sebe potajmu mrkli. Sotva že však máv vytáhla paty, nebyl by jich udržel na řetěze. Vyběhli ven, rozhlédli se po okolí, by seznali, z které strany věje vítr, a zamířili tam, kde bylo nejvolněji, na břeh. Zanedlouho přitrousili se i jiní hoši, samí dobří kamarádi, kteří nepovrhli kratochvílí, a počalo smlouvání, jak nejšikovněji zabít den. Řídilo se to podle roční doby a pohody, koupali se, pouštěli draka, hráli špačka nebo káču, o findy nebo kuličky, šli Emauzákům na hrušky nebo na ringle, pustili se s pramicí po vodě a pod jezem v kamení hledali raky, lovili oukleje pro babu rybičkářku ve vratech pivovaru U Virlů, chytali vrabce na vějičku, zkrátka něco bohulibého si vymyslili vždycky. Za celý den

hoši Nezmarové nevzpomněli na matčiny hrozby, a zahnal-li je cosi domů, byl to jen hlad, nečas, soumrak nebo policajt.

Nejstarší Nezmara, Karel, býval častým hostem v naší rodině. Uvzl-li na plaňkách nohavicí a látka povolila, roztrhl-li košili nebo urval rukáv od kajdy (a to se mu přitrefilo skoro denně), hledával útočiště u mé matky a žebroň, aby ho uchránila výprasku, který jej jinak svatosvatě očekával. Matka kluka vypeskovala, ale jinak se ochotně obětovala, protože opuštěného hochu jí bylo líto. A Karel za to i za nějaký ten žvaneček byl opravdu vděčen. Sháněl nám palivo, houžve a kůry, doskočil se džbánem pro pitnou vodu do vzdálených Václavských lázní a mne vodil do školy, vlastně opatrovny. Byly mně tehdy už celé tři roky, a protože podskalské děti tohoto věku posílány již do opatrovny při škole Na Hrádku, nemohl jsem činiti výjimku ani já.

Péče o výchovu této droboty svěřena velebným sestřičkám, i pamatuji se dodnes na dvě z nich, sestru Otylii, vysokou a statnou, jež svým zjevem i přísností naháněla strachu dětem, a sestru Jakubínu, menší a rozložitější, jež dopadala zlehka na nohu. Tahle byla povahy měkčí, vlídná a shovívavá, a proto se jí děti bály méně. Ale jinak měli jsme před oběma jeptiškami – snad už pro ten jejich ponurý, přímo strašidelný úbor – nehorázný respekt a poslouchali jsme jako hodiny. Líp než doma rodiče.

Celkem však vzato zle se nám tam nevedlo. Věnovali jsme se nejvíce hrám v prostorné učebně i v rozsáhlé zahradě, naslouchali jsme povídkám a báchorkám a učili se nazpaměť deklamovánkám. Že nescházel ani dostatek modlení, rozumí se samo sebou. O Vánocích dostávalo se nadílky všem dítkám, oblečků, sukniček, botek, vánočky a koledy. A ti nebo ty, kteří zvláště padli do oka některé sestřičce a dovedli bezvadně odříkávat básničky, dostávali tu a tam i cukrátko, jakých bylo u kupce proti chudobinci patnáct za krejcar.

Dárek tedy nikoli valné ceny, ale z ruky tak vzácné dvojnásob milý, a děti odnášivaly si jej domů, aby se jím pochlubily rodičům. Došel jsem toho štěstí za tři leta také několikrát, a zdá se mi, že vůbec jsem byl nějak u sestřiček oblíben – snad proto, že jsem byl jinověrcem a bez odporu jsem dělal kříž, bil se v prsa a modlil se zdrávas. Nechtěje tomu však jakkoli, utkvělo mi v paměti, že když dospěl jsem šestého roku a loučil se s opatrovnou, při moudrém napomenutí pro další život, jež udělila mi přísná sestra Otylie, s chutí jsem se rozbrečel. Což ostatně v tak „pokročilém“ věku nebylo snad ani nic divného.

A na těch cestách do opatrovny i při návratu býval mi tedy Karel průvodcem. A mohu říci průvodcem spolehlivým a ostražitým, který mne střežil jako oko v hlavě. Vodil mne za ruku a celou cestu povídal, a bylo-li blátivo nebo ležel sníh, brával mne „na koně“ (posadil si mne rozkročmo na krk), abych si nezmácel obuvi. Ale i jinak mně býval dobrým rádcem a pomocníkem, zasvětil mne v taje klukovských her, uvedl na klouzačku i na mělčinu v řece a naučil mne ve vodě „hrabat“ jako pudl. A byl také srdce soucitného, což dokázal při této příležitosti:

Nedlouho před tím, než rozloučil jsem se s opatrovnou, pocítil jsem kteréhosi rána při procitnutí, že mne bolí jedna z chatrných stoliček. Péči o chrup věnovala se tehdy v rodinách pramalá pozornost a lidé ještě nešediví bývali zpravidla už bez zubů. Zoubek bolel zpočátku snesitelně, ale když naň při snídani přišla teplá káva, přímo v něm běsnilo. Svíjel jsem se bolestí a naříkal, a tu dostalo se mi od matky rady:

„Doskočíš si k alžbětinkám, tam ti zub vytrhnou a budeš mít pokoj. Dám Karlovi vdolek a on tě tam dovede.“

Oblékli jsme se a vydali se na cestu. Karel mne utěšoval, jak dovedl, a rozptyloval strach, který se mne zmocňoval z nadcházející operace.

„Neboj se,“ povídal, „a věř mi, že to nic není. Byl jsem tam už několikrát, tak to znám. Trochu ti rupne v hlavě a z dásně vytryskne několik kapiček krve. Tu vyplivneš, vypláchneš ústa a za chvíli si už na zub nevzpomeneš. Zub chce ven, tak co s ním? Natýral by se tě ve dne v noci a nakonec by ti nezbylo nic jiného než ho dát přece vytrhnout. Tak radši dřív než později!“

Došli jsme Na Slupi, a když míjeli jsme vysoký dřevěný kříž stojící na podezdívce proti Apolinářské ulici, Karel povídá:

„Podívej se tady do těch trhlin ve dřevě, vidíš zub vedle zubu, malý, velký, stoličku, špičák. Zastrkují je sem do posvěceného dřeva proto, aby jich už zuby nikdy nebolely. Ale u nás doma to děláme jinak, vytrhnutý zub házíme za hlavu a přitom říkáme: ‚Babo, tady máš kostěnej, dej nám za něj železnej!‘ Maminka říkala, že se tomu naučila už v dětství, a že je to lepší než zastrkávat jej do kříže...“

Přešli jsme kolem kostela, z něhož zaznívala hra varhan, a stánu před fortanou, do níž vedlo několik kamenných stupňů. Váhal jsem na ně vkročit, ale Karel dodával mi kuráže:

„Nestyděl by ses... podskalský kluk? Všichni kamarádi by se ti vysmáli! A pamatuješ, jak ondyno Pepík Vozábovic spadl z kaštanu a zlomil si nohu? Jen zaskřípal zuby, když jsme ho Vencovi Zelenejch posadili na hřbet, a před rodiči ani nezaškytl, protože se bál, aby jej tatík ke všemu ještě nespráskal. Ve špitálu mu nohu spravili, a teď se už zase otáčí jako čamburina.“

Naslouchal jsem líčení o hrdinném kamarádovi, ale úzkost mne neopouštěla a nehýbal jsem se z místa.

Karel chvílenku se ještě rozmýšlel, ale pak pojednou se rozhodl a pomohl mi nejen do fortany, nýbrž i do dveří pokoje, v němž velebná sestra alžbětinka pomáhala od zkažených zubů.

Tmělo se mi v očích, když jeptiška mne usadila do hluboké, odřeného lenošky a úsečně se ptala, který zub má vyndat. Ukázal

jsem prstem na prožluklou stoličku a zavřel oči nadobro, bych neviděl, jak sestřička otevírá skříňku s roztodivnými instrumenty a vytahuje odtud něco, co se podobalo pověstným „kleštičkám“.

Z devíti desetin mrtev a pouze z jedné živ jsem očekával, co se bude díti dále. Zatím se nedělo nic, jeptiška ani nedutala. Až pojednou jsem ucítil, jak rozevívá mi ústa, sahá studenými prsty do nich a hned poté i se zavřenýma očima jsem spatřil všechny andělíčky v nebi. Vykřikl jsem bolestí, ale hnouti jsem se nemohl. Jeptiška mne tiskla do lenošky a vyčítavě mi vyhrkla do ucha:

„Neřvi, jako by tě bral na nože! Stolička se přetrhla, musím ji vzít znovu!“

Ucítil jsem opětné bolestné zaštourání v dásni, v hlavě mi znovu zapraskalo, a ctihodná sestra jaksi vítězoslavně mně hlásila:

„Nu tak vidíš, už je venku celá, a klášterní klenba na tě nespada. Vstaň, tamhle máš sklenici s vodou, vypláchni si ústa a vyplivni se do mísy. Ale ne vedle, na podlahu... to ti povídám!“

Kvílel jsem asi náramně, protože pojednou rozlétly se dveře a v nich zjevila se postava Karlova. Třásl se po celém těle, oči měl na vrchu hlavy a zlostně se optal:

„Co s ním provádějí, že tak řve? Nechaj ho už být a neubližujou mu... nebo jim tu něco provedu!“

Jeptiška sebou škusbla a zle se zamračila na malého opovázlivce, načech zvedla zkrvavený prst a zasykla:

„Táhni, umouněnce!“

Karel cítil se patrně nemile dotčen, protože vzteky zkřivil ústa. A couvaje jen pomalu z prahu, vzkřikl:

„Vyplivni jí to, můře, na zem!“

Byl jsem jako u vidění. Pociťoval jsem žhavou touhu dostat se z těchto míst, ale nohy mi nesloužily. A opravdu už nevím, jak se stalo, zda k vybídnutí Karlovu, nebo nevědomky rozevřel jsem

ústa dokořán, a zkrvavená tekutina octla se naráz na kamenných dlaždicích.

„Holomku nečistý!“ zasykla ctihodná sestra poznovu, a než jsem se nadál, letěl jsem do fortny, kde mne Karel popadl za rámě a oba brečky jsme uháněli k domovu. Bez stoličky. Ta zůstala v ruce milé nevěsty Kristovy.

IV

Po vychození hrádecké opatrovny – měla dvě oddělení, pro útlé a ještě útlejší –, jejíž návštěva byla dobrovolná, nadešla mně doba povinné návštěvy školní. Jako šestiletý měl jsem vstoupiti do první třídy školy obecné.

Otec můj nebyl rozený Pražan. Pocházel z venkovského rodu přísně náboženských zásad a všichni byli jsme příslušníky reformované církve helvetského vyznání. I matka, jež před sňatkem přestoupila z církve římskokatolické. Na stěnách příbytku našeho visely obrazy mistra Jana Husa s knihou a kalichem, jednookého hrdiny Jana Žižky s palcátem a poslední večeře Páně. U sousedů mívali bohorodičku s nemluvnětem nebo bez něho, sv. Trojici i Boží požehnání, vše obloženo suchými kočičkami a věnečky, někde i krajinky a žánry, zpravidla výtvořky, jež úpěnlivě prosily o slitování.

V poličce u kamen, do níž nám byl přístup přísně zakázán, uloženy pak stará bible, kázání a knihy náboženského obsahu a rodinné listiny jako tatínkův „obšit“, z něhož bylo lze vyčísti, že sloužil udatně a věrně po více než deset let u brandýských dragounů, domovský list, popisní arch, očkovací vysvědčení a jiné dokumenty toho druhu.

Musili jsme se modliti při procitnutí i před spánkem vkleče u kufru, jarmary nebo veškostnu – a v neděli ráno putovali jsme do chrámu klimentského v sousedství Nových mlýnů (o všedních dnech kostel zůstával uzavřen), kdež na kůru za varhanami musili jsme v každé roční době vydržeti přes celé bohoslužby a přezpívati se shromážděním všecky písně. Po nedělním obědě nesměli

jsme vyjítí dříve, dokud jsme si neposlechli nahlas předčítaných několik kapitol ze zmíněné bible a některé kázání ze sbírky vyšlé tiskem, kterouž sbírku sepsal z Rakouska vyobcovaný a do Německa přesídlivší pastor Košut, zvaný porýnský, na rozdíl od bratra svého Benjamina, faráře pražského.

Otec nesl přetěžce, že docházel jsem nejen já, nýbrž i starší sourozenci přede mnou k jeptiškám, jimž nevěřil, a strpěl to jen proto, že jiné opatrovny kromě německé Kindergarten U Křtěnců v Hurtově ulici (dnes Jiráskovo gymnázium v ulici Resslerův) v okolí nebylo, a že byli-li jsme mimo dům, ulevilo se tím matce.

Ale teď, kdy naskytla se možnost vstoupiti do školy, kam po rozumu otcově jedině jsme patřili, neuznal žádné námitky a rozhodl, že stejně jako starší sourozenci musím do školy náboženské, evangelické.

Škola tato byla v úzké uličce za kostelem klimentským (tož z Podskalí bylo tam pár kroků), v budově, jež sloužila i za faru a obydlí farářovo a kostelníkovo. Stavení bylo jednopatrové, a nevelká přízemní místnost naproti bytu rodiny kostelníkovy sloužila za učebnu, v níž vyučovány dívky obého pohlaví, a to třída první, druhá a třetí. A pojala nás všechny. Dopoledního vyučování zúčastnili se žáci a žákyně třídy druhé a třetí, odpoledního první a druhé, jež byla na tom tudíž nejlíp. Pro všechny třídy a předměty byl též jediný učitel, a náboženské vyučování udílel farář. Kostelník byl též školníkem.

Až potud bylo tedy všecko hezké. Ale méně vábná byla ta cesta z Podskalí ke Klimentu a v živých ulicích vnitřního města dojísta i valně nebezpečná pro takového šestiletého špačička. Pravda, do této školy docházeli té doby i starší bratr a sestra, avšak oba měli pouze dopolední vyučování, kdežto na mne připadalo odpolední. Guvernantka byla by tu spravila vše, ale nebylo na ni.

Hledána tudíž pomoc jinde a šťastně nalezena. Anča Hrbková z baráku proti „Fišpance“ byla také „berankou“ (tak na nás totiž tehdy pokřikovaly děti rodičů z lůna samospasitelného, mnohdy také nádavkem nelíbezně k tomu bučíce), chodila do druhé třídy – a tato dívenka k žádosti mé máteře se uvolila doprovázeti mne a dbáti toho, by mne někde nepřejeli.

Anča byla statná holčice a nikdo by jí nebyl hádal deset, jak si pospíšila se vzrůstem. Duševně však pokulhávala, a proto třídu opětovně opakovala. Měřivala cestu do klimentské školy a zpět čtyřikrát denně (polední přestávka v druhé třídě trvala čtyři hodiny, od deseti do dvou) a nereptala. Za trvalé nepohody a když v ulicích ležel sníh, matka dávala jí několik krejcarů s sebou, a Anča, poobědvavši v podloubí na Uhelném trhu, trávilala zbytek volného času v rodině kostelníkově.

Tím, že uvolila se být mou průvodkyní, nastala Anče ovšem povinnost docházeti denně o polednách domů. Ale na Uhelný trh si zabrousila přece jen ráda. Táhl ji tam a potom i mne ruch a život hodný podívané. U plných pekáčů, hrnců, kastrolů i jiných nádob seděly ženy prodavačky, jež dostavivším se lačným návštěvníkům z vrstev nejchudších nabízely a podávaly za měděnou minci své krmě, haši, maštěné kroupy, husí krev, vdolky, buchty, cezené nudle, žemlovku, míchané brambory s cibulkou, opékané jitrničky a jelítka, vemínka a zadělávané plíčky a dršťky a kdovíco všecho ještě. Jídelní lístek byl tu bohatší než ve vyhlášeném tehdy hostinci V Platýze a věrnými strávníky byli zde vedle žebráka drotar, vedle dělníka bez práce chudá žena s dětmi, vedle vandráka poběhlíce, slovem lidé, kteří za pakatel toužili dojítí teplého sousta.

Prodavačky přinášely nebo dávaly si sem přinášeti ponejvíce jídla vařená, ale mívaly zde i své krby vytápěné dřevěným uhlím, aby navařené krmě udržely teplotu. Vládla tu i soutěž, a proto

snažily se o to, by udržely si kmen zákazníků i dobrou pověst svého stravovatelství. Za dobré slovo nebo z útrpnosti přidaly do hrnku nebo na misku půl sběračky škemrajícím hladovcům, a tu unikl jim sice nepatrný výdělek, měly však vědomí vykonaného dobrého skutku, a na to si potrpěly.

Krmě podávané z nádob ne vždy úzkostlivě čistých nebyly ovšem a nemohly ani být prvotřídní vzhledem k nepatrné jich prodejní ceně. Ale což takový chudšas dbal o jakost? Jen když toho bylo hodně a stačilo ke zkonejšení žaludku! K požívání byly však způsobilé a leckteré sousto bylo i úpravnější než v domácnosti macešsky odbyté, protože zvířecí vnitřnosti a různé odřezky a výřezky bylo tehdy lze získati na porážkách neskonale levněji než dnes u řezníka nebo v jatkách a nakoupeny ve větším množství bývaly téměř za babku.

Pro lidi, jak se říká, s chlupatými jazýčky nebylo tu ovšem ničeho. Přehánělo se však notně v tomto směru, byly-li vrhány různé hany na toto stravování. Brousila své zuby o ně zloba, ale ani lidový humor ho neušetřil. Tak dostalo se kterémusi takovému obchůdku označení „hotel u černé nůše“, jinému „u modré nudle“, třetímu „u zlámané špejle“ i jiných. Také se říkávalo posměšně těm, kdož se chtěli lacino nabaštit, aby si došli na Uhelňák, tam že dávají za dva (krejcarey) na dlaň a vyhazov zdarma. A popravdě řečeno, nejenže se dostal za dva či tři krejcarey nějaký ten zbyteček přichycený na dně pekáče, jež kupující mohl potom i vylízat prstem, nýbrž bylo lze získati leckterou lahůdku ještě levněji.

Kdysi, když s Ančou zastavili jsme se u takového krámku a s las-kominami špatně tajenými naslouchali tajemnému šepotu opíka-jících se jitrniček a jelítek a vdechovali jejich vůni, prodavačka se nás zeptala, máme-li po krejcaru. Anča přisvědčila, a tu tato žena zlatého srdce nabídla nám za měďáček za kus po krásně opečeném,

ale prasklém a zčásti vyhřezlém jelítku. Sáhli jsme po nich dychtivě. Pálila do prstů i v ústech, ale co všechno platno, nepovolili jsme, až dospěli jsme k špejli. Jelítka nečekaně nám nabídnutá zašmáklá nám tak, že jsme se olizovali až na Staroměstský rynek.

A potom častěji zavítali jsme k jejímu krámku a mnohdy trpělivě čekali, až některý ten černý váleček si povyskočí, bouchne a pukne, až z něho vybředne kroupový a krvavý obsah, aby se stal méněcenný. Věděliti jsme, že bude náš, protože dobrá matička nás pojala ve své stálé „kunčofty“ s přednostním právem.

Jindy a s jinými chutěmi zaměřili jsme na Ovocný trh, kdež za krejcárek bylo lze uloviti několik jablíček nebo hrušek s vykrojenou zahnívajícím částí nebo hrst švestek nebo mišpulí. I to bylo zboží méněcenné, o něž se nikdo nedral, ale my pochutnali jsme si na něm dojistá líp než děti zámožných na ovoci vybraném.

Tak brousívali jsme s Ančou Prahou od raného podzimku až do měsíce květů máje. Nepospíchali jsme, nehnala-li nás zima nebo déšť, a zastavili se všude, kde bylo co k spatření. Zvykli jsme na dalekou cestu, že nebyla nám pranic proti mysli, a byli bychom rádi chodili spolu do školy i dále, leč nečekaná událost nás rozloučila.

V

Za podvečerního chládku, uvelebiv se ve stínu ohrady, starý Zázvor brousil pilu. Nasadil si okuláry, zažehl dřevěнку a jezdil pilníkem po otupených a zkřivených zubech, až protivně skřípaly. Všaktě chuděrka pila dostala dnes pořádně, od rána až do pozdního odpoledne řezal na ní jedlové polení, tvrdé a hladké jako sklo, že chvílemi až hekala. Byla to dřina, notná dřina, ale jakáž pomoc! Kdyby byla jiná práce, utekl by od hromady takového braku, ale takto musí být moc rád, že je aspoň ještě ta. V ohradách s palivem teď po prvním jaru se víc odpočívá, než řeže, a jíst se chce stejně, jsou-li výdělky dobré nebo špatné nebo žádné. A na výrobu betlémů, v nichž Zázvora nikdo nepředčil, je ještě příliš brzy. To až tak v létě, až v ohradě nebude oč zavádit. Potom si tou piplaninou zkrátí také den a nadělá dřevěných koster, potáhne je papírovou skalou, vyřeže podlepené Jeruzalémy a vystříhá panáky, volečky, oslíky i ovečky, plavci z hořejší Vltavy navezou mu mechu a šišek, a hotové dílo bude ukládat na půdu a ukryje je před prachem, aby je posléze v týdnu vánočním zpeněžil. Pravda, mnoho na té práci nechytne, ale lepší vydělat krejcar než propít čtyrák. A šestáčky vynaložené na koupi archů s figurkami a voskových Jezulátek do jesliček promění se mu pak ve zlatičky, a bude za ně ryba, vánočka, holba punče i nová šála na krk. A zbude i na nějakou tu sladkost pro sousedovic děti, až na Štěpána přijdou k němu koledovat. Má rád tu drobotu a vítá ji každoročně v šeré své světničce, jež o jediném tomto dni v roce rozhlaholí se jasnými dětskými hlasy.

„Nesu, nesu koledu,
upad jsem s ní na ledu,
psi se na mne zběhli,
koledu mi snědli...“

Zpívají tak hoši i děvčata v bezpečném očekávání, že dostanou jinou a hojnou. Nevynechají ho nikdy, ani kdyby šídla padala, a přijdou až z Výtoně i z Jirchář, protože jim to stojí za námahu.

Zahloubán v myšlení Zázvor ostřil pilu jako po paměti a nepozvedl zraků. Až teď pojednou sebou trhl, a oči mu zaplály, ženský zpěv zalehl mu v sluch a upoutal jeho pozornost. Sňal brýle, protože bez nich na dálku lépe viděl, a zahleděl se na několik žen usadivších se ve Zlombidlově ohrádce na haldě březových ojí.

Mladší i starší srovnaly se družně vedle sebe po vzoru vrabců na okapě a rezavý Zlombidlo, jemuž sousedstvo v ohrádce nikdy nepřekáželo, opřel se o sloup držící vrata, jako by chtěl odehnati každého, komu by napadlo je vyrušovat.

Zázvor prohlížel si ženy po řadě, jako by mezi nimi někoho hledal, a aj, už ji našel, bednářku Čákorovou z domu U Kutinů. Byla to žena statná, širokoboká, pořádná máma podle jeho gusta. Před nedávnem povila dvojčátka, ale žádné z nich nevydrželo. A už zase počíná si jako mladice, je prostovlasá, střevíce má vyzuty, lehkou jupičku na ňadrech rozhalenu. Zázvor rád si s Čákokou pokřápl, protože jej ochotně vyposlechla a rozuměla špásu, a ani bednářka se starému dřevoštěpovi nevyhnula, protože přec jen nebyl tak dotěrný jako ti mladší.

Děda může nechat oči na bednářce a teď rozpoznává i jasný její alt:

„... Až nepřítel vtrhne v bránu,
zasadí mi v srdce ránu,

pak, kalino, rozkvetěš,
na mém hrobě pokveteš...“

Zpěv, ač spíše tlumený, zalétal do otevřených oken příbytků a v tichu podvečera odnášel se přes protější ohradu na břeh. Nerušil ho ni hřmot z ulice, ni výskot dětí. A protože se jim hned na poprvé povedlo, ženy spustily další:

„Ta podskalská chasa,
bože, to je krása,
dopřála nám svobodu:
že můžeme chodit,
že můžeme chodit
do náplavky pro vodu.“

Daly-li se do toho, ty zdejší zpěvačky zpravidla nevěděly, kdy přestat. A zvláště když je někdo ještě pobízěl, jako činil dnes Zlombidlo. Chtěl tu, chtěl onu. A tak zapěly ještě „Tam pod naším oknem“, „Když jsem šel z Podskalí“ a „Okolo Vyšehradu teče vodička“, načež zmlkly. Či spíše sbor utrpěl trhliny. Číhovou volal muž, pro Krbcovou přiběhlo děvče – a bylo po zpěvu.

Zázvor se zvedl ze země a čekal na bednářku, jež cestou k domovu musila přejít kolem něho. Dočkal se jí a hned ji oslovil.

„Pěkně to umíte,“ liboval si s úsměvem, „ale měly byste zazpívat taky nějakou tu naši starší... Povídají, že jich neznají? Tak se jim tedy naučte všechny a naučte jim i mládež, aby se na ty naše pobřežní zpěvy nezapomnělo. Vyposlechnou si třeba začátek písničky, o níž už můj nebožtík tatík říkal, že ji zpívali před ním. Počkaj... hned... jen co do toho přijdu.“

A děda, dávaje si rukou takt, spustil:

„Má milá slouží za vodou
a já zas sloužím za druhou.
Jápak já to as vyvedu,
abych se dostal za vodu?
Koupím si vesílko slonové,
stříbrem, zlatem vykládané,
usadím se na lodičku
a pojedu si pro Aničku...“

Děda se odmlčel a bednářka se jej zeptala:

„A snad neměli za mlada taky takovou? Byla hezká?“

„Měl,“ přisvědčil rychle Zázvor. „Hezounká byla jako cibulička a sloužila opravdu taky za vodou... tam v té fabrice u přivozu, v rodině majitele. A když jich tak vidím před sebou, vždycky si na ni vzpomenu...“

Děda vztáhl pravici po vystouplém boku bednářčině, ta mu však ruku zachytila. A ptala se znova:

„A proč si ji tedy nevzali?“

„Proč?“ opáčil Zázvor a mimoděk si povzdychl. „Nestalo se to mou vinou. Odešel jsem na vojnu a potloukal se po celou desítku let po horoucích peklech, a než jsem se vrátil, jiný mi ji, mršku, odvedl. A tak jsem na to ženské pokolení zanevřel, že podruhé jsem se už opravdu nezabouchl. A vědí, paní, co se mi zdá nejmoudřejší? Tohle: milovat na potkání, ale ženit – to ne!“

„I voni jeden flišťíne!“ zasmála se Čákorka chutě. „Co to melou? Měli by si dát už pokoj a louskat radši růženec! Kdybych jich tak vyzvala do kola, co by dělali?“

„Točil bych se,“ zachechtal se děda v odpověď. „A jako čamburina! To by teprve viděli...! Ale abych nezapomněl na ty písničky! Slýchával jsem jako hoch zpívat o té naší řece tuhle:

„Vltavo, ty moje drahá,
kam tak hbitě pospícháš?
Šumíš kolem Vyšehradu
a dál městem ubíháš!“

Písnička má několik veršů, ale musil bych na ně teprv vzpomínat. Prosimich, kdypak přijde na takové věci řeč! A pak ta moje paměť není už taky taková jako kdysi...“

„Tak viděj!“ vpadla mu do řeči bednářka. „Sám tu přiznávají, že jsou už stará pavučina! A nevzpomínají raději už na nic... musím domů, kdyby se starý vrátil z pivovaru!“

„Tak aspoň ještě na jednu,“ žadonil Zázvor a popadl Čákorku za masitou ruku. „Je to píseň, kterou prý už před dávnm zpívali staří sochorníci, vpostění dlouhou zimou. Začíná:

„Na jaře se strhla voda,
všecky jezy pobrala,
jako v loni, tak předloni,
mějte s námi svědomí...“

Komu ji zpívali, zda domácím, aby na ně nenaléhali s placením činže, nebo vrátným, aby na nich vymámili foršus na příští rázy, nevím. Snad jedněm, snad druhým, snad oběma. Ale nemělo by se zapomínat na tuhle písničku už proto, že činže a dales jsou u nás stále časové a potrvají asi na věky věkův...“

Bednářka vybavila pravici z ruky dřevoštěpovy, a aby se ho zbavila, řekla mu konejšivě:

„A teď už, fotr, nechají písniček a jdou si hezky lehnout. Beztak nás zítra časně ráno vzbudí střelbou z hmoždířů na paměť svaté Trojice... Pámbu dobrou noc!“

Odtrhla se od staříka a pelášila k domovu. Zázvor hleděl za ní tak dlouho, až zmizela v domovním průjezdu, načež s pilou na rameni šoural se k blízkému baráku. Neměl ani pomyšlení na spaní, a zastaviv se před domem, ze zvyku rozhlížel se po ztemnělé obloze. A zdálo se mu, že tam v dáli za Prokopským údolím zasvitl na nebi blesk.

„Bouře, či blýskání na časy?“ zahučel do vousů a pomalu překročil práh stavení.

VI

Podskalí bývalo za noci nejtíší částí pražskou. Místností nočních tu nebylo, Pražáci z ostatních čtvrtí městských až na nějaký ten párek milenců sem nezabloudili a z těch zdejších obyvatelů pramálo si jich potrpělo na ponocování. Když se uzavřely domy, rozhostil se po uboze osvětleném pobřeží klid krchova, a jen hlídači ohrad a vorů na řece bděli u svých budek, nebo také klímali a péči o svěřený majetek přenesli na své věrné čtvernožce, bez nichž se neobešel žádný.

A tak i onoho vlahého májového večera, kdy dřevoštěp Zázvor usínal s myšlenkou na kyprou bednářku.

Šítkovský jez hučel do noci svou jednotvárnou píseň a hlídač Sládek za Rybičkovíc ohradou jí naslouchal jako ve snách tak dlouho, až přemohla jej dřímota. Pes Rek tulil se k jeho nohám, ale bděl a ostražitě naslouchal každému šelestu, ježž působily rojící se krysy, utábořené pod haldami dříví. Kol půlnoci zvedl se však vítr a důkladně se rozpršelo. Již při prvních krůpějích, dopadnuvších mu na ruce i tváře, Sládek procitl i hotovil se zalézt do boudy, aby nepromokl. Leč pojednou se mu zdálo, že hukot vody dopadající ze splavu zní zcela jinak než večer, že zesílil. Naslouchal, zda neklame ho sluch, až posléze nabyl jistoty, že hladina řeky se zvedla. Ale z čeho? Počasí v předchozích dnech bylo suché, voda klesala a z hořejších přítoků Vltavy nedošlo ni jediné zprávy o tom, že by se některá říčka rozvodnila. Kde tedy u všech řasů by se ta voda vzala?

Sládek zažehl lojovku v lucerně a sešel od boudy, jež byla jakoby přilípnuta k ohradní zdi, až na samý břeh.

A opravdu! Kolík, k němuž uvazoval pramici, byl již téměř pod vodou, vyčuhoval z ní pouze vršek od zatloukání roztřepený! Sládek zavrtěl uvážlivě hlavou a zabručel:

„No, tohle se mi ještě nestalo, aby mi snad pramice uplavala! To byla někde pořádná strž mračen, vždyť vody je skoro na loket. A kdo ví, co jí ještě přijde... plní, a jak! Před minutkou jsem se tu postavil, a již mi sahá k botě! Martine, nic naplat! V Běličkách u knížecí ohrady¹ máme dva vorky s prkny, a co kdyby se nám tak utrhly? Vzbudíš pobřežného, aby sehnal lidi k vázání!“

Hlídač odkvapil z břehu, v patách za ním Rek. A než dozvonil se na pobřežného, mihl se kolem něho mlynářský z Vávrových mlýnů, který opustil mlýnici, by varoval rodinu i sousedy...

Mohutné údery do okenního rámu přízemního našeho bytu vzbudily naráz celou rodinu a pobouřily celý dům. Vyskočili z lůžek rodiče, vyskákaly jsme i my děti. Všichni rozespálí, udiveni, nevědoucí, co se děje. Na ulici bylo však již živo a lidé nakvap přiodění zmateně přebíhali kolem našich oken. Kdesi u převozu vřeštěla příšerně trubka a bylo slyšeti zoufalé volání:

„Voda...! Voda!“

Pršelo, jen se lilo, a Němec Krebs křičel, co hrdlo mu stačilo, že voda vylévá se již z kanálu na dlažbu a že co nevidět bude ji míti v bytě.

V nesmírném zmatku, jaký vířil v ulici i ve stavení, otec zachoval klid. Podle jeho pokynů a za pomoci sousedů v takovýchto případech vždy ochotných vynášeny peřiny, slamníky, šatstvo, prádlo i jiné lehčí věci na chodbu v patře i na půdu, těžké kusy, jako vyprázdňené skříně, prádelník, almárka, stůl i židle... všecko ponecháno osudu. Beztak poslední věci, mezi nimi i obrazy našich

1 U zahrady hostince Na Libušince pod Vyšehradem.

národních velikánů, knihy z police a listiny vynášeli rodiče a starší sourozenci, brodíce se pod kolena špinavou vodou.

A když jakž takž zabezpečen mrtvý inventář, vzpomenu i na inventář živý. Všichni nájemníci z přízemku se stěží vešli do patra, třebaže obsazeny i schody k půdě. A o nějakém pohodlí pro ně nemohlo býti řečí. Kde se kdo uhnízdil, tam musil zůstat, by nepřekážel druhým. A nejhorsí potíž byla s těmi nejmladšími. Ten bečel, onen výskal, zvyšující tak zmatek a úzkost, protože vody stále přibývalo.

O mé maličkosti rozhodnuto ještě před zatopením průjezdu, že Nezmarové Karel, který se tehdy začal učit řemeslu, mne odnese k spřátelené rodině bydlící Na Lávkách (dnes Na Moráni). Řeklo se, a Karel byl ihned k službám. Oděného pouze v košilku zabalil mne ve svou kajdu, posadil „na koně“ (jinak to tehdy ani nechodilo) a v tom ukrutném lijavci uháněl se mnou na vršek, kde v domě zvaném U Beranů bydlila zmíněná rodina. I zde, poměrně dosti daleko od řeky, bylo plno shonu, a noční kavárna a pivnice, jež byla v témže domě, zela prázdnotou, protože hosté při povstalém poplachu se rozprchli, by zhlédli nezvyklé divadlo.

Fraňkovi přijali nás velice ochotně. Svlékli ze mne promočenou košili a dali ji sušit, obléknuvše mne zatímně do košile a švonepajové kazajky starého. A než mne uložili do postele, musil jsem se napít černé kávy s rumem, v kterýžto nápoj Franěk věřil jako v zázračný lék a jež dceruška Marjánka narychlo přinesla z přízemní kavárny.

Karel po našem příchodu vytratil se jako rtuť, vzav promočenou svou kajdu s sebou. Ani snad nedal dobré noci, nebo jsme v tom vystrašení přeslechli jeho pozdrav. Táhlo jej to neodolatelně k domovu, kde děly se nevídané věci a kdež možná bude ještě třeba jeho pomoci.

Záhy po ránu přihnál se však znova. Přinesl mi prádlo, šatečky, čepici a botky, a na sypající se naň dotazy mých hostitelů vyprávěl, jak to tam dole vypadá.

Při jeho nočním návratu dostačilo mu ještě vyhrnouti si kalhoty nad kolena, ale teď je v pobřežní třídě vody na tři lokte, a dravý proud, sevřen z jedné strany hradbami ohrad, z druhé zdmi a staveními, řádí tak, že jen opravdu zkušený a statný plavec může se naň odvážit s loďkou. V našem domě voda dosáhla takové výše, že přízemních oken vůbec neviděti, a když Karel dal se převážeti z domova, nastupoval do pramice z okna prvního patra a zavezli jej úzkou uličkou Závětovou až téměř k dřevěným schodům Emauzským.

Karel byl kurážný hoch a vody se nebál, ale hrůzná ta podívaná vyděsila i jej... Bylo to znáti na vyplašených jeho pohledech i trhané řeči. Pojednou však úsměv pohrál na jeho rtech.

„A vašemu kocourovi, Frantíku, šlo přitom také o kejhák,“ vyprávěl obrátiv se ke mně. „Když voda začala se valiti do bytu, vydrápal se na vrch té vaší velké jarmary, a protože si ho nikdo nepovšiml, zůstal tam i po odchodu vašich. Ale voda stoupala výš a výše a konečně zvedla jarmaru tak vysoko, že kocour dotýkal se hřbetem stropu. Nelíbilo se mu to asi, a protože do vody se mu nechtělo, dal se do žalostného mňoukání. Nikdo ho neslyšel. Až náhodou starý Zázvor, který pomáhal stěhovati bednářku Čákorovou, zarazil s pramicí u domu a milého kocoura zaslechl. Dalo mu to notnou práci, než se dostal ke kocourovi a vytáhl jej z pasti, načež jej pustil do patra, kde macek radostí lítal jako pominutý.“

A potom Karel dal se do vyprávění, jak Zázvor vylezl na půdě po žebříku do vikýře a co všechno viděl plavat v proudu rozvodněné řeky, vyvrácené stromy a keře, trámy, prkna, kolny, boudu s psem přivázaným na řetěze, utopená dobytčata a drůbež, ano i celou

chaloupku s došky. A jednu chvíli se mu dokonce zdálo, že poznává v řečišti plovoucího utopence s velkou, ježatou hlavou...

Stará Fraňková s dcerou Marjánkou spínaly ruce a Franěk si za tu chvíli aspoň třikrátě šnulpl. A mne pojala náhle touha spatřiti také toto divadlo – třebaže přesmudné. Sotvaže však jsem otevřel ústa, narazil jsem na jednomyslný odpor všech příslušníků rodiny a matka Fraňková mi řekla, abych poděkoval bohu za to, že jsem v suchu a bezpečí, protože sem na kopec voda nepřijde, ani kdyby se roztrhl rožmberský rybník. (O tomto rybníku se udržovala zakořeněná pověst, kdyby se strhaly jeho hráze, že by spousty vod v něm nadržené zničily celé povodí Vltavy a potom také ovšem Podskalí.)

Viděl jsem tedy svoji touhu již pochovánu, když tu Karel přiskočil mně ku pomoci. Povídal, že rodiče mi poslali kvadrobu proto, aby mne spatřili, a že zejména mamince se prý po mně tolik stýská, že pořád běduje a stále mne volá.

Karel byl šibal. Poznal na mně, jak rád bych spatřil zatopená místa a podnikl nezvyklou plavbu po kalných vodách rozlitých v ulicích, a proto si tak zavrdlouhal. Matka byla dojistá ráda, že jsem v bezpečných rukách, a v tom élementu a rozrušení sotva na mne často vzpomínala.

Vyjádření Karlovo však pomohlo. Ženské nestavěly se již tak úporně proti mému odchodu, a když Franěk teď se dokonce postavil na mou stranu, bylo vyhráno. Napadloť jej, že by se mohl se mnou svézti a také něco uviděti, k čemuž jinak matka s dcerou sotva by byly daly souhlas.

S napomenutím Fraňkové starší, abychom se vyhnuli jakémukoli nebezpečí a dlouho se tam nezdržovali, vracel jsem se k rodičům touže cestou, kterou Karel se dostal ráno z domu.

Pod Emauzskými schody vstoupili jsme do pramice a proplouli uličkou, v níž voda byla úplně tichá. Při ústí uličky, kdež mezi

domy bylo nevelké prostranství, obrázek byl už jiný. Voda zde vířila a točila se do kolečka, jako by jí vespod míchal, i bylo nutno loďku přidržovati řádně sochorem. Karel stál nebojácně uprostřed lodi, já však jsem se přidržoval sedátka na zádi lodi, protože takové hry vody jsem jakživ nezhlédl a zdála se mi ošemetnou. Přesto však pobídl jsem šeptem Karla, který ze mne nespustil očí a posmíval se mi pro mou bojácnost, by vyzval převážejícího nás dřevoštěpa Zázvora, by s námi zajel až do proudu mezi ohradami, abychom také tam něco užili.

Než Zázvor odmítl.

„Ty bys mne pěkně naved,“ ušklíbl se na Karla. „Voda se tam řítí jako ze vrat², a kdyby ses mi tam utopil, máma by mne zbláznila, protože takového enšpíglu by už nenašla!“

Z boční strany domu vstoupili jsme oknem do bytu prkenáře Kváči. Manželé Kváčovi byli sami, bezdětní a Kváčová si náramně potrpěla na to, by měla příbytek v náležitém pořádku. Včera touto dobou byl její pokojík dojista jako kastlička, ale co jsme v něm uzřeli teď! Bylo v něm jako – o velké vodě. Na posteli cizích slamníků a peřin až ke stropu, na stole a po podlaze plno cizího nádobí a lamp, po pokoji nastaveno na sebe židlí jako v zahradním sále po skončeném létě a za šatníkem při zdi zahlédl jsem naše obrazy. Podlaha byla mokrá a ušlapaná a na plotně plno hrnců, protože zde vařily asi tři rodiny.

Shledání s rodiči a sourozenci odbylo se poměrně krátce, protože jednak nebylo času na mazlení, jednak i proto, že neměl jsem nikde stání. Stále mne cosi pudilo na půdu, odkudž byl výhled na řeku, a mimo to mne Karel ještě poštuchoval, abych si popítil, dokud je žebřík volný.

2 Vrata nebo též vrátka říkali propusti v jezu.

Konečně jsme se tam dostali i bylo mi popřáno popatřiti vikýřem přes zpola vyprázdněnou ohradu na rozbouřené řečiště. Voda se tam hnala s úžasnou rychlostí tvoříc tu i onde vrchní víry a plavaly po ní pořád ještě různé urvané předměty. Ale té podívané, jak o ní vyprávěl zrána Karel, jsem se nedočkal.

Přesto byl bych tu vydržel i do večera, nebýt Fraňka, který stál dole u žebříku a naslouchal povídání starého Zázvora.

„U kamenného mostu při malostranském břehu je pořádná zácpa. Klády z rozbitých vorů, kmeny, trámy, náradí ucpaly tam otvory mezi pilíři, a všecko to, co připlulo později, nakupilo se na ně. Jsou tam hotové barikády, jakých jsme neviděli ani v osmačtyřicátém. A Kampa je také pod vodou. Lidé táboří na schodech k mostu i na mostě samém.“

Tato zvěst trhla starým Fraňkem, a když před polednem vrátili jsme se k nim, za tepla ji vyřizoval ženským. A ježto byla neděle – sv. Trojice – a hezký den, šli jsme se tam po obědě podívat. Ty barikády jsme zhlédli, ale na ostrov jsme se nedostali. Byly tam davy zvědavců, a protože voda už opadávala, čímž další nebezpečí pominulo, lidé harcovali se zpět do vyklizených příbytků.

Přívalová povodeň nepotrvá nikdy dlouho. Přejde zhurta, natropí škody a znenáhla ochabuje. V pondělí Vltava byla již zase ve březích, ale v ohradách, v ulicích, v domech a bytech zbylo bahna, nanosené trávy, slámy i jiné neřesti tolik, že s čištěním byly plné ruce práce.

Z našeho bytu vylévali vodu pískařskými vyléváky, protože neměla odtamtud odpadu, a zborcená podlaha zbavena nánosu a vysoušena hadry. Poté přišel kamnář a zcelil rozstouplý krb, a bílička promočené stěny obílila vápnem. To všecko potrvalo do pozdního večera, i musili jsme ještě přespati v pohostinství. Nazítří se pak topilo po celý den nejhořlavějším palivem, aby

zdi rychleji vysýchaly, a před západem slunce nastěhovali jsme se zase zpět jako do nejtutnější komnaty. Jinde učinili podobně, protože nebylo vyhnutí.

Ale za několik dní v bytech postižených zátopou vyskytly se neštovice, jež zachvacovaly čím dál širší okolí. Nebylo snad ani jinak možno, kdyžtě té nezdravoty a vlhkosti bylo v bytech tolik, že pobyt v nich byl přímo vražedný. Dosti rodin musilo se vystěhovat a mezi nimi byla i naše. Přišlo to černé na bílém a marné bylo vzpouzení. Šlo jen o to, najít nové vhodné přístřeší. Takového nedostatku bytů jako dnes tenkrátě arci nebylo, ba prostorných a přepychových bytů bylo by se našlo dostatek. Vědělo se dokonce i o neobydleném paláci. Ale nebylo možno pustiti se na tak vysoké činže, a o malé byty byla v důsledku pohromy, jež postihla nejen Podskalí, nýbrž i všechny nízko položené části pražské, opravdová nouze.

Naši zběhali ulice přiléhající k pobřeží, čtvrť vojtěšskou, Kateřinky, Rybníček i okolí novoměstské věže, slibovali „na kafe“ domovnicím i dohazovačkám bytů, pídili se všude, kam je kdo poslal, ale nenašli ničeho. Pro bezdětné partaje bylo přece leccos k mání, ale jakmile takový pan domácí nebo majitelka domu do slechli se zmínky o půltuctu dětí, měli hned plno výmluv a bylo po jednání.

Konečně v poslední chvíli, když už na nás zle hartusili, abychom se hnuli, podařilo se matce získati byt, o nějž asi nikdo nestál. Byla to jediná místnost, dosti sice prostorná, ale šerá, s oknem na schodiště vedoucí do podsvětí, bez příslušenství. Co však bylo na věci nejhoršího, nebylo v té ratejně plotny, pouze stará kachlíková kamna.

Stěhovali jsme se tudíž do nového „bytu“ s takovou asi radostí, s jakou odsouzenci odcházívají na galeje. Ale všecky obavy před

tím, co nás očekává, byly ničím proti skutečnosti. Ve sklepě měl lahůdkář nádoby s konzervovanými rybami, bedničky s naloženými homolkami i jiné sýry a delikatesy, a to všechno dohromady vydechovalo okénkem a dveřmi špatně přiléhajícími takovou směsici vůní, že nemohli jsme otevřít okna. Neměli jsme sklepa, neměli půdy, i docházelo se s vypraným prádlem až do staré naší otčiny, kde se sušilo na břehu. A nejhůře bylo s jídlem. Po celou dobu našeho tamního pobytu neviděli jsme buchety nebo vdolků, neokusili jsme ni pečeného bramboru, ni vepřové, zkrátka ničeho, co k svému zhotovení vyžaduje žáru uzavřené trouby. Hospodářilo se takto: v témže otvoru v kamnech, do něhož vešly se nejvyšší dvě nádoby, hrnec a kastrolek, vařila se ráno káva a připravila jíška, potom se postavilo na polévku a smažila se cibulka, a když se maso povařilo, došlo na knedlík nebo brambor. Než se jedno ukuchtilo, druhé vychladlo. Mléko se kupovalo svařené.

Jednou jsme také měli husu. Rozsekala se na kousky jako drobečky a vařila se v polévce. Po částech. Jedna parta obědvala v poledne, druhá když vyzváněli na požehnání a když ta první už zase vyhladověla. Bylo nám všem k pláči při vzpomínce, jak jinak by chutnal ten milý martinský pták, do hněda upečený, s chrupající kurčičkou a houskovým knedlíčkem a zelím!

Velkou vodou, jež způsobila nám značné škody také tím, že bylo nutno opravit pochroumané a rozklížené části nábytku, i stěhováním do bytu, pro naši četnou rodinu naprosto nevhodného, rodiče byli těžce zasaženi. Vyžádalo si to posledního zašetřeného groše i připravilo je o rozmar. Ale také my děti byly jsme zcela nesvoji. Podskalské pobřeží, plné života a jasu, a Krakovská ulice, zamklá a ponurá – jaký to byl rozdíl! Scházely nám pobřežní trávníky, volná prostranství, přístupné ohrady, nízké zídky, haldy klád a jiná rejdiště, na nichž jsme vybíjeli svou dětskou bujnost. Scházela

nám voda, vory, pramice, houpačky zavěšené do větví pobřežních stromů. Jako když přenese rybu z řeky do nádrže, nebo přesadí květinu z výsluní do vlhka a stínu!

Chtěli-li jsme se proskočiti, musili jsme na hradby svírající města pražská nebo za bránu, kde tehdy byla ještě po většině pole. A kdežto v Podskalí bylo kamarádů na vybranou, tady aby je byl hledal za dne se svíčkou. Bydlili zde jiní lidé a těm buď nebesa na dětech tolik nepožehнала, nebo drželi své potomky v zajetí světnic, by na ulici nevzali úhony.

Mně přálo štěstí. Seznámil jsem se s Petříkem Vačlenou, synkem domovnice z protějščího domu, a s Martinem Devátým z nárožního stavení na Koňském trhu, jehož tatík nosil červenou čepici s kovovým štítkem „Express“. Tihle dva neměli sic pravou klukovskou krev, ale nebývali tak uvázáni k domovu, že šlo přece s nimi něco podniknout. A protože v ulici nesměli jsme hráti ani špačka, ani káču, ježto policajtům tu procházejícím tato kratochvíle byla proti mysli, chodili jsme do hradebních příkopů na lov salamandrů a rosniček. Měli jsme na ně organtinové sítky a hrnce bez ucha, a ptáčník na Zeleném trhu dával nám za ně nějaký krejcar, jež jsme za tepla směňovali u cukráře za zlomky.

Tot se ví, že pokaždé se nám nepovedlo. Ale jednou vrtkavá Štěněna usmála se na nás na celé kolo, ulovili jsme zdatného mloka. Čiperné zvířátko líbilo se Petříkovi tak, že nechtěl ani slyšet o cestě k ptáčníkovi a přál si je mít sám. Nechtěli jsme mu kaziti radost a věnovali jsme mu je tedy i s hrncem. Petřík byl blažen a odnesl si úlovek domů, kdež hrncem s mlokem zastrčil do výklenku u okna, aby mu máť naň nekápla. Usínal sladce s pomyslením, že nazítří se jím pochlubí spolužákům, nebo jej věnuje panu učiteli. Leč toho zklamání! Ráno byl hrncem prázdný, mlok pryč! A přestože jej hledal po všech koutech, nenašel ho. Kam se jen poděla ta potvůrka pestře

malovaná, kde se skryla? Smuten odcházel do školy a po celé dopoledne vzpomínal na mloka. Když však přišel k obědu, čekalo jej překvapení. Místo příslušného poděkování na křesťanský pozdrav „Pochválen buď Pán Ježíš Kristus“ přilétl mu pořádný zášijek a hned poté ucítil, jak matčina pravice sevřela mu pravé ucho. Petříček zakvílel nevěda, proč jako že ten nečekaný náklad, ale z hromobití matčina zvěděl posléze vše, mlok opustiv hliněné vězení zatoulal se až do matčina svátečního štuclu a tam chudáček dodělal...

Obyvatelé veliké kaluže se zeleným povlakem v hradebním příkopu měli potom od nás pokoj, ježto jsme se věnovali zemědělství. Škubali jsme na valu trávu a sušili ji na sluníčku pro králíky rodiny Martínkovy a upravili si políčko na nejdlehlším místě až proti Karlovu, zasevše na ně oves, o nějž jsme připravili drožkářovu kobyly. Oves vzklíčil, zazelenal se a my ve snaze pomoci mu k rychlejšímu vzrůstu, zalévali jsme jej hojně jako celer. Leč prve než dozrál, zalehl jej sníh...

Z Krakovské ulice ke Klimentu bylo ovšem značně blíže než z Podskalí, ale šlapával jsem tu cestu sám. Po Koňském trhu, na němž se ještě obchodovalo, hlavně zeleninou, a kde bývalo viděti opravdu dost koní, jež rázovití koňští handlíři a jich pomocníci zaváděli do starých zájezdních hospod U Turků na nároží Mariánské ulice a také Na Košíku na nároží Smeček, kdež se uzavíraly koupě a pily litkupy. Na Koňském trhu bývalo rušno zejména v době sklizně zelí, kdy sjelo se sem plno formanských vozů s vysokými koly. Vládly na nich statné ženy prodavačky, které pohlížely vskutku „z patra“ na kolemjdoucí i kupce a jež rozprávěly a rozkřikovaly se hlasem tak jadrným, že by jej jim byl mohl záviděti každý vyvolavač před panoramou.

Koňský trh měl zcela jinou tvářnost než druhé trhy pražské, jako na příklad Uhelný nebo Ovocný, a honosil se též nepoměrně

větší rozlohou. Scházela mu však pestrost i rámeček jmenovaných trhů menších.

Někdy pro změnu a zbýval-li čas, ubíral jsem se do školy po hradbách. Hradební zeď táhla se od branky Na Slupi nad usedlostí Folimankou, kolem níž vrouben letitými stromy ploužil se křivolakým tokem Botič. Na levém břehu potoka pestřila se lučina i vlnila pole v pozadí ke dráze s usedlostí U Jelena a dvěma jinými sousedními staveními. Botič nebýval tehdy ještě postrachem a trýzní kolemjdoucích, měl nepoměrně více vody než dnes, a to vody nikoli šeredně znečištěné, takže v ní žily i rybky a koupávali se hoši. Od Karlova počínajíc nalézala se na rozlehlých hradebních pozemcích vozatajská skladiště, jež uzavírala Slepá brána, stojící proti Ječné ulici. Ulice táhnoucí se podél těchto skladišť zvala se Na Ztracené vartě a byla i za dne pusta. Nejvýš že ozývalo se tu dunění kopyt a hrčení bryček, když prodavači ze dvou zájezdních hospod prve jmenovaných a snad i jiných předváděli tu koupěchtivým své komoně. Slepou zvala se tato brána patrně proto, že nemohlo se jí procházeti. Tedy něco jako slepá ulička. Nikdy nelenící lidový pražský vtíp však o ní pravil, že slepou zůstávala proto, že nebylo lze sehnati malíře, který by jí byl namaloval oči.

A u této Slepé brány vedly na další část hradeb schůdky, po nichž jsem častokrát stoupal. Nebylo zde z kraje ničeho, co by zvláště upoutalo pozornost, několik keřů, stromků, trávník, písčité cesta začasťe vymletá dešti. Teprve doleji nad Koňskou branou byl široký prostor a na něm aréna zvaná Na Hradbách. Zdejší domovník byl také evangelík a starší můj bratr kamarádil s jedním z jeho hochů, který docházel také do klimentské školy. Tato známost nám umožnila nejednou nahlédnouti do vnitřku prkenné budovy, když se v ní nehrálo, a seznati její udivující nás zařízení.

O kousek doleji, asi v místech nynější Bredovské ulice, bývala pod hradbami kavárna a ještě nížeji nevelká továrna na kovové

zboží. Na zábranské straně bylo odtud viděti nádražní budovy před nedávnem vystavěné, na straně městské táhla se podél hradeb obytná stavení až k Nové bráně, kdež po procházce ve vyšších polohách sestupoval jsem opět na pražskou dlažbu.

Zpáteční cesty ze školy podnikali jsme ovšem s Ančou. Potloukali jsme se po rynku i trzích a Anča byla šťastna, mohla-li mi sdělit nějakou novinku z Podskalí: prýftrégr Krebs šel do penze a odstěhoval se na venek do vlastního domku, dřevoštěp Zázvor jako starý Pražan dostane se asi do chudobince u Bartoloměje, Brejchovům umřely dvě děti na „prajne“ (záškrt) a Karel mi po Anče vzkázal, že tuze zkouší v učení.

Zval jsem Anču několikrát, aby se šla podívat na tu naši rezidenci, ale nechtělo se jí k nám a měla vždycky pohotově výmluvu. Až kdysi po poledni – zrovna nám tak nekřesťansky kouřila kamna, že se nedalo v nich vařit, a měli jsme k obědu dršťkovou polévku z hospody a chléb s máslem – Anča nás překvapila. Zaklepala, vešla, ohrnula nosánek, když ucítila zápach jako v udírně, a potom sdělovala matce, že ji pozdravuje paní Fraňková a vzkazuje, aby ji najisto ještě dnes navštívila. Matce nedalo, proč stará její přítelkyně má tak naspěch, a vytáhla z poslice, že jen tak mimochodem Fraňková se zmínila o tom, že u nich v domě by byl volný byt.

Tohle sdělení matkou šklublo. Vzala šátek na hlavu, přehodila přes sebe „tuplšál“ a za chvilku už putovala do ulice Na Lávkách. Byla chuděrka v té naší lidomorně také všecka nešťastná a toužila dostati se z domu jakoby zakletého, bez lidských hlasů, povídání sousedek a dětského štěbetání. Vzkaz Fraňkové zněl jí jako radostné poselství z nebes a zrychloval její krok.

A večer jsme všichni přijali s jásotem novinu, že dosavadní tamní nájemník řeznický tovaryš Škopek, který si zařizuje živnost a najal už také krám s bytem, se hodlá co nevidět vystěhovat a že

matka za součinnosti a k příměluvě Fraňkové dohodla se s tamní domovnicí, že pokoj s kuchyní převezme, a jakmile se byt uprázdní, ihned se do něho nastěhujeme.

Oddychli jsme si všichni od prvního do posledního a jen Petřík Vačlena a Martinek Devátých se tvářili kysele při té zvěsti a radili mi, bych se nestěhoval. Dříve však, než došlo k harcování, přihodilo se ještě něco jiného, přišli jsme o klimentskou školu. Těsnou učebnu, v níž žáci a žákyně šesti tříd získávali vědomosti potřebné pro život, páni uznali za nezpůsobitou a nařídili její uzavření.

A právě když šlo o to, do které školy dá mne otec zapsat, ten dobrák řezník pojal šťastný nápad, že bude vysekávat maso na vlastní účet, a uskutečnil jej za pomoci své drahé polovice, která vysyčela potřebný k tomu peníz na starých rodičích. Tehdy k tomu nebylo ovšem mnoho potřebí, několik stovek na pult, špalek, váhy, sekeru a nože, a potom míti se k lidem, posloužit, vyhovět. A náš Škopek v tom všem uměl chodit. V několika letech flákotářství vyneslo mu tolik, že se dostal pod vlastní krov a syna dal studovat na doktora.

Byteček po řezníkovi byl pěkný. Okno z kuchyně vedlo na prostranný dvůr, v jehož středu stál mohutný akát, pod jehož haluzemi všichni kluci z domu psávali za pohody školní úkoly, vzájemně si vypomáhající. Z pokoje bylo viděti na řeku, na mlýny s věží na smíchovské straně, na jez při levém břehu dvouramenný, na kartounku i porculánku, a pak dále na zelené kopce pnoucí se na závodí. Všude, v každém koutku bylo plno světla a sluníčko k nám jukalo od oběda až do samého západu.

Rodiče si libovali, že tu bude zdrávo a vařit a péci dá se všechno na široké plotně i v zánovní troubě, a libovali jsme si i my, že bude blízko do školy i k řece. Patřili jsme opět ke škole hrádecké, kam docházely i ostatní zdejší děti. A bylo jich tu, panečku, utěšeně,

zejména hochů. Jen z domů U Kukačků, U Balásků, U Urbanů, U Beranů a hlavně U Špačků, stavení to rozlehlého jako kasárny, byl by se jich dal sestavit slušný šik, nepočítaje v to baráky menší a odlehlejší. Všude kluků jako kvítí, kteří vtípem a čiperností rovnali se hochům pobřežním, od nichž mnohé okoukali a s nimiž žili v dobrých sousedských stycích, ale na něž dovedli i zanevřítí a sváděti s nimi – zejména v době sněhu – tuhé i veselé bitky v ulicích pod Emauzy i u staré vápenice.

A co bylo zde příležitostí ke hrám i jinému povyražení! Pivovarské průchodní domy U Virlů, U Černého orla, U Podušků a U Palmů s velkými dvory, kolnami a schodišti, jako by pro nás zvláště byly postaveny ke hrám na schovávanou a na raubíře, a v odlehlé široké ulici, kde kromě pivovarských zřídka jen zahrčel cizí povoz a kterouž denně v průvodu stráže procházel do „Fišpanky“ chumáč zchátralých bytostí obého pohlaví určených k postrku do domovské obce, hrálo se nerušeně o fazole a kuličky, pouštěl se drak a pátkoval špaček nebo kumibol. Míče jsme tehdy neznali. Měli jsme tu Svatováclavské lázně s hubatou domovnicí Němkou, do sadů na Karlák bylo několik kroků, a zachtělo-li se nám pro změnu na břeh, seběhli jsme Kočičinou a byli jsme u cíle.

Přáti si ještě více ani jsme snad už nemohli, a tož odtud tedy ta naše radost po dlouhých dnech odcizení se živlu nám svědčícímu.

VII

Prázdniny uběhly a kteréhosi podzimního rána otec mne vedl k zápisu.

Škola Na Hrádku byla jednopatrová a stávala v místech, kde je nyní čtverec domů stejně nazvaný. Stavení bylo dlouhé s průčelím do ulice zvané Slovanský vrch (nyní Vyšehradská třída) a tvořilo nároží do ulice V Benátkách (nyní Benátecké). Ke škole patřily i rozsáhlé zahrady (jedna pro opatrovnu zabírající část přízemku) a hraničily jednak na dvory domů Na Písku a Faustova (tehdy ústav hluchoněmých), jednak na zahrady všeobecné nemocnice.

Zapisovalo se ve druhé třídě, kdež přijal nás staříčkový ředitel a vlídně vyslechl otce líčícího můj životopis, jenž posléze přednesl prosbu, abych vzhledem k tomu, že měl jsem pouze polodenní návštěvu školní a nedochodil celý rok, takže jsem se asi dostatečně neotučil k postupu do třídy vyšší, byl přijat opět do „kašičky“, jak se lidově říkalo první třídě.

Ředitel vyptal se mne na to i ono a dal mi popsati i škartku papíru, načež děl:

„Ve druhé třídě máme sic starší hochy, protože někteří opakují třídu dvakrát i třikrát, ale do první by tě snad přece jen byla škoda. Přičiníš-li se a budeš hodný, snadno vše dohoníš.“

Měl jsem radostí za tisíce, že nepůjdu mezi nejmladší, a také otec byl asi spokojen, protože mi před školou dal pěkný měděný čtyrák s výstrahou, abych ho hned nepromlsal.

Rok uběhl a postoupili jsme opět o stupínek. Nová naše učebna byla přímo proti dřevěnému schodišti a skvěl se na ní nápis „Třída

třetí a zároveň síň zkušební“. Byl by tam snad slušel ještě dodatek „Nejvyšší meta tohoto věkopamátného učiliště“.

Většina žáků zdejší školy uvízla již v této třídě až do splnění povinnosti školní, a tak byli zde hoši osmiletí i dvanáctiletí, špuntíci i klackové, z nichž ne jeden měl již sílu jako muž, a ovšem také svou – nápadnici. Což platí nejméně o hoších podskalských.

Že učitel neměl zde ustláno na růžích, netřeba snad ujišťovati. Žáků ve třídě jako čmelíků, a nazlobil se přes míru hlavně s těmi již „rozumnějšími“, protože nejen tropili neplechy sami, ale poukávali k nim i mladší, jdouce špatným příkladem v čele. Ještě že tenkrát učitelé měli právo krotiti nemístnou bujnost svých svěřenců rákoskou!

Náš kantor, starší, hodně tlustoučkový pán, jehož rod míval tu nablízku živnost hospodskou, nedal si hned tak hnouti žlučí, a aby se nemusil zlobit, zavíral raději obě oči. Ale když už to nebylo k snesení, opouštěla i jej trpělivost a dobrota a přikročil k něčemu, čemu by se dneska řeklo třeba trestní sankce. Povyťáhl zásuvku stolu, vyňal z ní rákosku, zavolal si dotyčného kazimíra ke stupňům svého trůnu a vysázel mu jich na dlaň tolik, až se provinilci zjevily v očích slzy nebo začal bědovat, slibovat a prosit.

Někdy si také takového nezvedence přehnul přes koleno, povytáhl mu nohavice do výše, aby spodky řádně přilehly, a pak mu jich do nejmasitější části těla nasázel nepočítaných. A čím více se klouče svíjelo a vzpouzelo, tím rány byly mastnější.

Že takového výprasku se hoši báli, je nade vši pochybu. Měl-li však pravý vychovatelský účín, bylo sporno. A protože odpůrců trestu bitím bylo víc než jeho zastánců, vyplácení zrušeno dříve, ještě než opustili jsme školu hrádeckou.

Ale běda, stalo-li se, že učitel inkviziční svůj nástroj zapomněl uzavřítí. Tu jistě již se neshledal s rákoskou celou a musil si opat-

řiti novou za vlastní peníz, protože vyšetřování zavedené v té věci nevedlo ni jednou k vypátrání smělého škůdce, přestože vědělo se bezpečně, že pachatelem je některý z těch klacků, kteří po rákosce pásli jako čert po hříšné duši, a dostala-li se jim do rukou, nadělali z ní kudlou třísek.

Starší hoši umístění byli v zadních lavicích. Majíce rozškubané knihy a umouněné sešity před sebou, nevěnovali vyučování valné pozornosti. Spíše tak kuli plány na nějakou čertovinu. Učitel také o ně příliš nedbal věda, že to, co vštěpoval v paměť nám mladším, slyšeli mnozí z nich již poněkolikáte, a spokojil se tím, když se neškorpili a nevyrušovali. Za parných odpolední ten či onen si tam vzadu i zaklímal, a prošlo mu to, neprozradil-li se sám hlasitým chrápáním nebo neupozornili-li naň bdící druzi potutelným smíchem. Tu učitel ovšem zakročiti musil a zahnal viníkovi chuť na „tlučení špačků“.

Do školy chodili jsme téměř všichni, starší i mladší, za počasí jen poněkud snesitelného bosí. Kalhoty, kajda, čepice – toť byl celý náš úbor. A k čemu také ještě boty a snad i punčochy nebo onučky, když naše chodidla byla tvrdší než podešve a obuv se musila šetřit pro neděle a mrazy? Nohy musily být však řádně umyty a potlučené prsty, o něž nebylo nouze, zaobaleny do čistých hadříků. Jinak za celý čas nikoho vůbec nenapadlo, že by k řádnému prospěchu školnímu bylo též zapotřebí důkladných škorní.

A najednou to přece někoho napadlo a učitel nám sdělil, že na příště nesmíme vkročiti do učebny neobuti, a kdo by jednal proti nařízení, toho že stihne přísný trest.

Zvěděli jsme o této novotě před samým polednem a vzali jsme ji mlčky na vědomí. A byli bychom se rozkazu podrobili bez repotu, nebýti klacků z posledních lavic, kteří usoudili jinak. Ještě před koncem vyučování strkali hlavy dohromady a o čemsi šuškali,

a když vyšli jsme ze školní budovy, sehnali nás v houf a jich mluvčí, Pepík Zázvorka od Zahrádků proti škrobárně, důrazně nás pobídl, abychom rozkazu neuposlechli.

„Teď v době koupání nositi obuv zavání bláznovstvím,“ vykládal živě. „Zapaří se nám nohy, rozbolaví. A kolik je nás takových, že pořádných bot vůbec nemají a musili by nám je rodiče teprve shánět? A kdyby přišli jedni obuti a druzí bosí, bylo by z toho boží dopuštění. A konec všeho? Ti bosáci by to odnesli a třeba nevinně, protože za chudobu rodičů nemohou, kdežto zachováme-li všichni starý, dobrý zvyk a přijdeme bez bot, nemůže se stát žádnému nic!“

Za výkladu Pepíkova došli jsme do nádvoří kláštera Emauzského a zde ve stínu vysoké stavby chrámové jsme se zastavili. Projev Pepíkův, který požíval pověst hotového zbojníka a dovedl slovo uvésti ve skutek, zapálil mysl mnohých hochů a probudil v nich touhu k odporu proti vrchnosti. Ale Jirka Pletichů, klouče jako vyžle (po tátovi, který byl krejčířem) a také jako jiskra, postavil se neohroženě proti vývodům klacka Pepíka.

„Hlavou zdi nerozrazíme,“ začal učeně podle čítanky. „Nadělali bychom si jen boule nebo by nám k nim pomohli jiní. A jak těžko se plove proti proudu, ví z vás každý, kdo se koupal pod vraty jezu. Mám proto jiný nápad, budeme i nadále chodit celou cestu bosí a obujeme se teprve před školou a po vyučování se tamže opět zujeme. Vyhovíme tak rozkazu, a provedeme přece aspoň zčásti svou.“

Klackové nechtěli se však dáti zahanbiti rozumkem takového špačička a brojili dále proti nařízení, vytýkajíce Jirkovi chabost a strach. Jirka se však nedal, a seznav, že má za sebou všechny mladší, hájil svůj nápad do krajnosti. A když nakonec vyslovil mínění, že obuví rozumějí se také pantofle a ty že se dají snadno

nésti i pod paží, zviklal i některé z klacků a připravil Pepíkovi porážku.

Také mne čiperka měl na své straně, a sotvaže jsem odložil lžici, jal jsem se píditi po pantoflích. Ne snad že bych byl neměl botek, ale proto, že se mi Jirkův nápad tolik zamlouval. Po pravdě řečeno, byl jsem tehdy majitelem dokonce dvou párů šněrovacích botek. Aby to však nevypadalo snad jako chlouba, povím hned, jak přišel jsem k tomuto bohatství.

Mezi našimi kmotry byli hned dva ševci. Jeden bydlil v Lípové ulici a vedle ševcoviny měl též mlékařství. Toto měla vlastně kmotra, protože se k tomu lépe hodila. Kmotr byl horlivým evangelíkem a seznámiv se s otcem v kostele klimentském, přilnul k němu přátelstvím, jež vyvrcholilo v kmotrovství. Kolik z nás držel při křtu na ruce a kolik ne, bylo by lze sice zjistiti z matriky, ale myslím, že na tom tolik nezáleží. Pamatuji se však, že nakloněn nám byl všem. Zejména pak zavděčoval se nám tím, že ze své poměrně dosti bohaté knihovny zapůjčoval nám knihy, z nichž zejména Herlošovy romány Jan Hus, Jan Žižka a Poslední táborita došly zvláštní naší oblíby.

Druhý kmotr byl vrchní „bachař“ ve Svatováclavské trestnici. Na límci nosil tři hvězdičky a prýmek jako šikovatel u vojska, po boku měl zahnutou šavli se střapcem, jakou se honosili vojenští hudebníci, a byl nejvyšším představeným v ševcovské dílně zaměstnávající asi kopu trestanců. Za kornoutek šňupavého nebo balíček kuřlavého tabáku, jež trestanci žvýkali, koupil si je s duší i tělem, a tak milý náš kmotříček byl s to udělati nám občas radost tím, že podělil některého novými botkami nebo dal přibíti podrážku na obuv chorou.

S četnou svou rodinou bydlil v starém, šindelem krytém baráku proti zrušenému vojtěšskému krchovu a z oken jeho bytu nejed-

nou přihlížel jsem k tomu, když nesmírné množství lidských kostí vykopaných z hloubi země dopravováno na povrch pomocí kladky v olámaných nůších, nakládáno na vozy a odváženo na hřbitov olšanský, kdež ukládány do šachet znova k „věčnému“ odpočinku. Na místě tohoto hřbitova vznikl pak pozdější sádek mezi kostelem a zvonící.

Ale abych se vrátil k těm pantoflím. Mívali jsme pod postelí truhlík s víkem, do něhož se ukládala různá veteš, a na ten truhlík vrhl jsem se nejdříve. Byly v něm starožitnosti, za něž by „handrle“ obcházející domy a vykřikující své táhlé a typické „hajndl“ (mělo být asi německé Handel) nebyl by dal ani celé zlatky. Ale já jsem tu našel přece věc nadmíru cennou, hledané pantofle, uříznuté z vysokých bot nejstaršího bratra kameníka. A panečku, byly to pantoflíčky, veliké jako dřeváky, s podrážkami pobitými cvočky a s podkůvkami na kramflecích. Spodek k neroztrhání, svršek však již tak ubohý, že hřmotným škorním bylo se odebrati na zasloužený odpočinek. Vedle toho vyznačovaly se úctyhodnou váhou, zaviněnou spoustou železa do nich natlučeného, a bylo jich lze užítí nejen k utužení svalstva nohou, nýbrž i rukou, jsouce vhodným břemenem ke zvedání.

Hodily se náramně! I vyňal jsem je z truhlíku, očistil kartáčem, svázal cukršpagátem, a aniž bych se byl slovem zmínil matce o svém nálezu, úmyslu a nařízení páně učitelovu, vytratil jsem se z bytu.

Před rozvalinou vedle sladovny pivovaru U Virlů (tehdy U Šáryho), v níž byla kolářská dílna a kdež jsme se zpravidla scházeli před pochodem do školy, bylo již několik druhů. Řehtali se na celé kolo, vzájemně se chlubíce, co kdo urval. Pepa Kotmela měl sestřiny bálové střevíce, kdysi úhledné a bílé, nyní však znetvořené a škaredě umouněné, Láda Tlustých ženské boty, šněrovací

s popraskanými nárty a bez tkaniček, Ferda Krupičků mužské lakýrky s nestoudně vytaženými péry a bez podešví, Jirka Pletichů šlahové bačkory, z nichž vyčuhovaly mu palce a proklubávaly se paty... každý něco, z čeho šla hrůza i smích.

A teď jsem přibyl k nim s obrovskými svými pantoflemi. Jakmile mne hoši zblýskli, propukli v bouřlivý jásot. Pantofle byly rázem jejich kořistí. Rvali se o ně, vyhazovali je do výše, třískali jimi o patník a chechtali se a povykovali, až na nás z rozvaliny vyběhla kolářka s pometlem (koláře náš jekot nevyrušoval, protože byl natvrdlý jako loukoť) a zahнала nás daleko od svého prahu.

Byltě však již čas nastoupiti cestu do školy. Vytrhli jsme v houfci, a protože než přešli jsme Slovanský vrch, dohonili nás ještě jiní školáci, byla nás utěšená karavana. Smíchu nebylo konce. A což teprve ta švanda, když se chlapci opodál školy obouvali a vzájemně si vyměňovali křampy, aby měli na každé noze něco jiného. Všimli si toho i kolemjdoucí. Zastavovali se a kroutili nad počínáním hochů hlavou, nebo se i rozesmáli. A posléze přicupal i muž s chocholem, aby zjistil příčinu sběhu. Neuznal však za nutno zakročiti, pouze dobromyslně se vyjádřil, že by té holotě slušelo náležitě napráskat, aby neostouzela ulici...

Vešedše do učebny, nezastihli jsme zde učitele. Přišel teprve po chvíli. Usadili jsme se a po jeho příchodu i utišili. A již se zdálo, že odpoledne uběhne bez jakékoli rušivé příhody, když tu učitel náhle si vzpomněl na mne, došla-li mu totiž zásoba rape, jímž krmil masitý svůj čichací orgán, kývl prostě na mne, a já dobře věda, kolik uhodilo, doskočil jsem pro novou dávku tabáčku do nedaleké trafiky U Trajců.

A tak stalo se i dnes. Vida, že upřel na mne zrak, vstrčil jsem honem nohy do pantoflí a vykročím z lavice. Blížím se ke katedře s tlukoucím srdcem a zatajeným dechem a při každém mém kročeji

ozve se rána, jako by do podlahy třískl perlíkem. Učitel natáhne krk přes stůl, aby vyzvěděl, odkud ty příšerné údery, a hoši, zejména v zadních lavicích, stěží tlumí smích. Výbuchu jeho nedalo se však zabrániti a zavinil jej sám učitel, zeptav se mne, jak jsem přišel k těm hmoždířům. Kluci se řehnili, až se otřásala okna, a já všecek zmaten putoval jsem pro rape bos.

A nazítří přinesl jsem pantofle bez podpatků, odpravili jsme je na špalku sekerou.

VIII

Prve než vychodili jsme třetí třídu, zběhly se dvě události, první bolestná, druhá blaživá. Náš dobrý a všeobecně oblíbený ředitel školy se rozžehnal se světem, skonav, tak řečeno, uprostřed záslužné práce. Neodpočinul si ni dne, přestože dávno naplnil míru svých povinností a hlavu jeho zdobilo stříbro kmetských let. Pohřbu zúčastnily se všechny třídy, dívčí i chlapecké, a hoši do posledního přišli obuti v čistě vycíděné botky, byť i leckterý měl vypůjčené. Ano i ti klackové, jimž nebylo nic svato, kráčeli tehdy zamklí a po čtveráctví v očích ni stopy. Snad mnohý z nich cítil i vinu, že dobrému dědouškovi svévolně ztrpčil některou chvíli života. Byliť podskalští hoši darebové každým coulem, ale pod tím jich zdánlivě drsným obalem bila srdce citlivá a nezkažená.

A ta druhá událost byla přímo senzací, hrádecké učiliště rozmnoženo o další, vyšší třídu – čtvrtou. Z vikýře střechy zavlál dlouhý prapor, a okolní obyvatelstvo zvěděvši, jaké cti se mu dostalo, pohlíželo na starou školu s větším respektem. Rodičům pak odpadla na rok starost, kam s dětmi, až dochodí třetí třídu, a také mezi námi byla z toho radost nemalá.

Nový ředitel školy, který si vyhradil péči o třídu nejvyšší, byl rovněž velice hodný pán a veliký milovník bource morušového, kteroužto zálibu přenesl i na nás. Kdekdo zařizoval si tento chov doma, a v dalekém, širokém okolí niťarčky neměly ni jediné prázdné lepenkové krabice. A kdekdo sháněl také listí morušové, potravu to pro nové své strážníky.

V našem okolí nebyl nadbytek těchto stromů. Věděli jsme o nějakém na Ztracené vartě a pak o jednom nám ještě bližším, který stá-

val v zahrádce hospůdky U Bastlů na nároží hlavní třídy podskal-
ské a Kočičí ulice. Koruna tohoto pro nás pojednou převzácného
stromu rozkládala se zpola nad zahrádkou, zpola přečnívala přes
zed' do ulice. Byla však příliš vysoko a dalo dosti práce, než jsme
se zmocnili potřebného listí. Zpočátku pomáhali jsme si vzájemně
na zed' a jeden natrhal pro všechny bez valného nebezpečí, protože
v zahrádce nebyvalo přes den živé duše. Ti, kdož chodili z ohrad
na pivo do zdejší hospody, o čerstvý vzduch nestáli, protože ho
měli při práci až nadbytek, a vypili si tu svou holbu v šenkovně.
Pouze navečer scházelo se sem několik sousedů, protože zde bylo
nejen milé posezení, ale také ucházející mok a vždycky sdostatek
vychlazený.

Ouklady hrozily nám však z jiné strany, všetečkové, kteří tudy
chodili na přívoz nebo do ohrad, vidouce nás česati listí, nechápali
našich dobrých snah a v domnění, že trefili na kazisvěty, honili
nás od zídky i ze zídky, a když jsme otáleli, hrozili nám mincí
nebernou.

Jim se to řeklo snadno: „Táhněte, holomci, na kolo a nehyzděte
stromů!“, ale co jsme si měli počít s našimi potvůrkami, jež ne-
chtěly zvykat ani na vodnicovou nať, ba ani ne na špenát?

Mně pomohl z bryndy dávný můj příznivec Karel. Byl z něho už
pořádný habán, ale pořád byl ještě takový dětinský, a vyprávěl mi
bez zeptání, že je teď zase po celý boží den na řece a jak zběhl z uče-
ní. U mistra, u něhož byl na celé zaopatření, zakoušel hladem i bitím
a na jeho trpké stesky matka ničeho nedala. Mlčel tedy a trpěl a utě-
šoval se, že tomu psovskému životu bude přece jen jednou konec. Až
kdysi po nezaslouženém výprasku se dopálil, mistrovi utekl a zašel
si k pantátovi na náplavce. Rozplývá se v slzách prosil, aby jej
přijal do práce, k vylévání vody z lodí a všem těm jiným snazším
úkonům, jež prodělati musil každý hoch, než svěřen mu byl sochor

k plavení kocábky nebo naběrák k vybírání písku. Pantáta vzal Karla na paškál i musil mu vylíčiti všechny útrapy a příčiny, proč z učení utíká. A když vyposlechl žaloby a Karel prohlásil na své spasení, že ani jediná z nich není křivá, dal si říci a Karla přijal. Ale hned téhož večera měl v kvartýru Nezmarovou, která mu zle vytýkala, že hocha podporuje v lajdáctví, a kdyby jej byl z náplavky vyhnal houžví nebo klackem, že by se byl musil vrátiti k mistrovi.

Pantáta ji nechal vymluvit, načež řekl:

„Poslouchejte, matko, co byste z toho měla, kdyby mistr ještě po dva roky toho vašeho kluka dřel, mlátil a mořil? Až by se vyučil, stejně by jej vyhodil na dlažbu a vašemu tovaryši by nezbylo, než aby hledal práci v ohradě nebo na vodě. Tak ať to udělá hned. Nečekal jsem na kluka a obešel bych se bez něho. Ale bouří mou náturu, když slyším, jak takový otrok zachází s chlapcem jako s hovadem. Kdyby se něco podobného stalo mému klukovi, došlápl bych si na takového vydřiducha a téměř prackama bych jej zbiřmoval tak, že by ho vlastní žena nepoznala. Ostatně Karel se u nás nebude mít zle. Vydělá si na ten žvanec a ještě mu v sobotu zbude nějaký ten šesták, abyste jej měla zač oblékat a obouvat. A na konec vám řeknu, že to není ani hezké, chcete-li naše děti odcizovat řece. Narodily se tu, vyrostly a užijí se tu. Ještě žádný u nás neumřel hladem a neumře ani Karel. Je to hodný hoch, dobřák po tátovi, a bude z něho řádný pískař, který vám bude na stará kolena oporou.“

Tak Karel byl uchován živlu, k němuž lnul celou duší, a bylo na něm vidět, že mu svědčí.

Svěřil jsem se mu se svou starostí, jak opatřovati si potřebné listí, a Karel se usmál.

„Nedosáhneš-li někam nebo nedoveđeš-li tam vylézt,“ řekl, „musíš hledat pomoc jinou. Rozumíš mi? Ne? Taky dobře. Nepodni-

kej tedy sám ničeho. Zítra v poledne budu mít chvílku a načesám ti listí do foroty.“

A načesal. Přišel, připevnil na konec dlouhého provazce těžký kámen, mrštil jím do větví a šhubaje nemilosrdně motouzem, urval nejen listí, nýbrž i slabší větvičky, takže za chvíli měl jsem potravu pro bource plný uzlík.

Pochlubil jsem se tím kamarádům a ti bez rozmýšlení napodobili Karlův vzor, takže zakrátko moruše svým vzhledem žalovala, že ji navštěvují škůdci, kteří jí rvou z těla zelené její roucho.

Toho musil si posléze všimnouti i šenkýř, který jinak nerad vylézal ze své špeluňky, a řekl si, že tomuhle pychu učiní naráz přítrž. Nazítří v poledne postavil k pípě ženu, skryl se za zahradními vrátky, a když kazisvěti přišli, vyrazil na ně, a popadnuv dva nejbližší, natáhl jim nemilosrdně uši. A ke všemu jim ještě sebral čepice, pro něž si musili přijít tatínkové. Že z toho koukalo doma další bití, je nabíledni, a krabice, v nichž lýchly se housenky, putovaly ponejvíce na smetiště. To byly ovšem přsmutné konce domácího chovu a vzata chuť i jiným.

Ostatně za nějakou dobu moruše opadala sama. Přišel podzim a s ním ohlašovala se v chudých příbytcích všeliká újma a nedostatek. Bylo potřebí zavčas se připravit na dlouhou zimu. Sousedky, ženy to mužů, kteří v létě vydělali málo a v zimě ještě méně, nebo dokonce nic, vdovy s dětmi a stařeny, všechny, jimž nepřebývalo ani v nejlepších dobách, rozpomínaly se, kde by bylo možno zaklepat s nadějí na úspěch.

Některé ženy měly v tomto oboru zvláštní zkušenosti, ale jen nerady je sdělovaly se svými družkami, nebo je utajily vůbec. Na příklad stará Kajetánka od Balásků (dům v těsném našem sousedství) dovedla vysyčet slušný groš. Věděla na chloupek, kdo ze šlechty na podanou žádost a po předchozím vyšetření důvodů udělí

milostivě nějaký ten rýnský... bylo jí předobře známo, kteří z těchto kavalírů nebo jich manželek dlí té doby v paláci pražském nebo vídeňském, znala všechny spolky, jež vytkly si za úkol dobročinnost, a nepropásala jediné příležitosti, dalo-li se kde cosi trhnout. Nikdo jí neměl za zlé, protože jinak by se byla neuživila. Jako stará pradlena měla zchromlé ruce a mimo to trpěla dýchavičností. Ale dovedla držet jazyk za zuby, aby jí jiné nelezly do zelí, a když po „vizitě“ chudé její jizbičky některá ze sousedek se pokusila na ní vytáhnouti, odkud ten „pán“ nebo „dáma“ byli, najisto pohořela. Kajetánka dovedla vrdlouhat jako cikánka a vždycky se nějak vykroutila.

Všeobecně byl znám mezi chudinou zdejší i jiných čtvrtí dobročinný spolek na levém břehu vltavském, jemuž se říkalo zkráceně Frajn. Název jeho zněl ovšem trochu jinak, ale tehdy se podobnými slovními nestvůrami naše milá mateřština jen hemžila, zejména mezi prostým lidem. Nejednou bylo slyšeti, jak některá ženská se přiznala, že je na to „najgíryk“, nebo tvrdila o druhé, že je „khek“, volaly na sebe „paní Kozel“ nebo „frau fon Kočárek“, chodilo se na „špacír na gé“ nebo na „pastaj“, nosily se „oryngle“ v uších a „érynyky“ na prstech, oblékaly se „fusekle“, „untrcíhozny“, „foremedky“, „krógny“ a „krabátle“, pekly se „šnicle“ a „rostprátny“, vařil „krenflajš“ a strojila „semlbába“ a na hmyz se sypal „švajnfutrgrýn“. V bytech pak bývaly „kanape“ a „šamrdle“, „hantuchy“ a „tištuchy“ a někde i „firhaňky“, „tepichy“ a „špukkastl“.

Jinak se tehdy nemluvalo a nebylo snad ani značnějšího úsilí o nápravu – jedině ve škole. Mladí učili se již mluvití správnou češtinou, staří však setrvali tvrději na svých zlozvycích, a tak teprve příští generace vymýtila z mluvy toto býlí, ač ještě dnes tu i tam lze zaslechnouti podobné libozvučnosti.

Také spolek, o němž se stala zmínka, byl více německý než český, ale soudím, že měřil stejně chudasům obou národností.

Totíž nepředal se těm ani oněm, což by bylo lze vysvětliti velikým tehdy počtem uchazečů o příspěvní a nepostačitelnými asi hmotnými prostředky. Bylo nutno podati spolku písemné žádosti, které z pramalé části psali si žadatelé sami. Někde pověřeny tímto úkolem děti, byly-li už větší a dovedly takový spis „složit“, jiní utíkali se k pokoutnímu písaři, který za své dílo bral poplatek šesták, dva i více, podle toho, jak se na kom dalo co vymámit. Později spolek, patrně aby věc žadatelům usnadnil, vydával tištěné blankety, jež se pouze vyplňovaly.

V našem sousedství obstarával psaní žádostí starý kelner, který však už neobsluhoval, protože se mu trásly ruce. Zlí jazykové, o něž nebylo nikdy nouze, tvrdili, že po líkérech. Děda byl hrd na důvěru sousedů a chlubil se jim, že má tam ve spolku známého pána, který za jeho kelnerování docházel do německého kasina, a ten že se mu zmínil o tom, že při čtení jeho žádostí páni ve spolku pokaždé slzí. Dobrá! Lidé tomu uvěřili a utíkali se hojně k němu. Až jednou došlo k úrazu. Do bytu staré Kovářky dostavil se pán na vizitu, a když seznal, že je opravdu hodna pomoci, slíbil jí, že dostane bečku bramborů a cent uhlí, aby si je měla při čem uvařit. Až při odchodu jako mimochodem podotkl, že se to špatně rýmuje, napíše-li někdo do žádosti, že je bez přístřeší a bydlí v čísle tom a tom. Kovářka vyvalila oči, došlápla si na písaře a vycinkala mu, jaké to píše vrtačiny. A hned poté se rozkřiklo, že páni ve Frajnu při čtení kelnerových žádostí neslí, nýbrž popadají se za břicha, a dobrý muž měl po slávě.

Po vyšetření poměrů žadatelů spolek uděloval poukázky na topivo i jídlo, na teplé houně i peníze. Mimo to vydával lístky na polévku, jež v kotlích na dvoukolových vozících rozvážena do jednotlivých částí města a podávána ve zlé době zimní od Dušiček do Hromnic. Na těchto lístcích byla natištěna okénka s datem

podělení (o nedělích se polévka nevařila) a před vydáním porce, jež měla asi žejdlík obsahu, muž k tomu určený okénko zaškrtl tužkou modrou nebo červenou, aby čára nedala se neznatelně vymazati.

Polévka bývala bramborová či jiná zapražená, někdy i masitá s kroupami, rýží nebo krupkami a maso v ní rozvařené. Jakostí svou nerovnála se ovšem vydatné polévce z panských domů, ale k zahřátí žaludku postačila. A také k nasycení, nalámali-li se do ní krajíc ztvrdlého chleba nebo bandur. A bylo i dosti hladovců, kteří čekali na zbytky, jež se na konec rozdávaly bez lístku.

Stávalo se též, že někdo, kdo při podávání žádosti si dělal zoubky na podporu peněžitou, na deku nebo uhlí, podělen byl jen poukazem na polévku, o niž valně nestál anebo neměl možnosti si pro ni docházeti, a tak lístkem obšťastnil spolubližního. Ač vařilo se doma denně, měli jsme také takovou poukázku. Kdosi totiž se jí chtěl zbýt a matka ji na mou prosbu přijala. Šloť mi o to, abych, když druzi putovali se džbánečky pro „superu“, mezi nimi nescházel a dostal se na čerstvý vzduch. Čerstvého povětří, jak se říkalo, a společnosti kamarádů bylo nutně potřebí k životu. Sešli jsme se v určenou chvíli na nároží ulice, srazili se v tlupu a naladění cupali jsme pro porci.

A tu bylo nás dosti těch, kteří polévku odebírali vlastně jen pro sebe a cestou ji tak dlouho „koštovali“, že jsme došli domů s prázdnou nádobou, zato však s hojnými škraloupy na kalmucích.

Nejvíce ovšem hoši mívali spadeno na kousek masa, jež doma nebývalo denní stravou, a přitlumeně škemrávali zřízence, jenž polévku nabíral z kotle a naléval do nádob, aby s tou svou sběračkou, již měl připevněnu na dřevěné násadě, zajel hlouběji ke dnu kotle, protože tam polévka byla hustší a ulovil se přitom spíše kousek rozvařeného „flajška“, jak jsme v naší květomluvě říkali

masu. A dobrý ten muž vida žádostivé hledy takového mrňavého prosebníka, dal se pohnouti a začasťe vyhověl.

Až kdysi, když na pražských ulicích ležel sníh a jezdilo se namáhavě s těžkou károu, náš „flajškový“ dobrodinec prohodil ke kterémusi druhovi, abychom, když tak před polednem nemáme co dělat, přišli jemu a jeho pomocníku vstříc a pomohli jim vytlačití vůz do kopečku Na Zderaze. Druh, aniž by byl dlouho uvažoval, přislíbil mu tuto přípřež a nazítří čekalo nás u Svatováclavské trestnice aspoň šest. A jakmile zahlédli jsme zdaleka známé spřežení, vyrazili jsme proti němu, obsypali se kolem káry a naráz vozík se rozejel tempem, jako když fiakr uháněl o veselce do kostela. Oba muži sotva nám stačili, ale usmívali se spokojeně. Vždyť jen tak, že kotle se drželi, a na rovině se ho docela pustili.

Do průjezdu školní budovy dorazili jsme o několik minut dříve, než se příjíždělo obvykle, když se táhlo ve dvou, k nemalé potěše těch, kdož čekali tu již na vřelé sousto v řadě čili frontě, jež po létech se stala tak smutně proslulou. Mezi prvními podělenými byli jsme však my v odměnu za zatlačení a každý z tahounů se těšil z pořádného flajška i několika menších. Také polévky dostali jsme vrchovatou porci, takže jsme ji při nejlepší vůli nevykoštovali.

Nazítří byli jsme však opět na místě a zase tlačili a táhli, a to se opakovalo denně až do skončení podělování. Měli jsme nový druh zábavy, při níž jsme se též učili poznávati, jak ruka ruku myje a co všecko zmůže protekce...

IX

Zase uběhl školní rok jako voda, a když přinášeli jsme vysvědčení ze čtvrté rodičům, upírali na nás zraky s otázkou:

„A kam teď s tebou, hochu?“

Nevěděli si rady. Mohli jsme i nadále navštěvovati nejvyšší třídu hrádeckou, proti čemuž nemohlo býti námitek, kdyžtě tady to už nešlo výš, ale jaký kynul by nám z toho prospěch? Škola u sv. Štěpána měla sice pět tříd chlapeckých a do páté přijímání i žáci z přilehlého okolí, ale co by tím bylo pomozeno, když po roce dostavila by se táž starost znova?

O české obecné školství bylo tehdy v hlavním městě království, jak patrno z uvedeného, postaráno hůře než macešsky. A dojista nikoli o mnoho lépe i o školství střední. Také škol tohoto druhu s vyučovacím jazykem českým nebyl nadbytek. Byli by snad některé z nás po zkoušce přijali do gymnázia nebo reálky, ale tady byl zase jiný háček, tohle už byly studie, jež vyžadovaly nákladu, a na to chudobní naši rodičové neměli. A k těmto neblahým okolnostem družil se tenkrát ještě předsudek téměř vžitý, že Čech, chce-li se ve své domovině domoci i místečka podřízeného, musí se vykázati znalostí němčiny. Říkalo se: „Neumíš-li německy, nedotáhneš to na vojně ani na kaprála!“ a jiné rčení, žertovnější, znělo: „Pán Bůh Čecha neopustí, jen když trochu německy umí!“

V kruzích zámožnějších šli na to jinak. Pro syny, kteří jednou mohli vstoupiti do státních nebo jiných veřejných služeb, měli domácí učitele, a také se v těchto rodinách mluvilo hodně německy, aby mladí si oblomili jazyk a navykli konverzaci.

Znalost němčiny považovala se za nutnost – ký div tedy, když také chudí rodiče, jimž neméně ležela na srdci starost o budoucnost jich dětí, snažili se o to, by jejich miláčkové osvojili si pokud možno i „druhý zemský jazyk“, který by jim v budoucnosti usnadnil živobytí! To, co bylo dobré u jedněch, nemohlo být závadné u druhých.

V takových poměrech bylo rozhodovati rodičům, do které nás mají dáti školy. Do české jsme nemohli, protože jí nebylo, a na studie, i kdyby hlava byla sebevnímavější, scházely prostředky. A tak spousta hochů z našeho okolí, a s nimi i já, putovala k zápisu do německé školy ve Spálené ulici, na nároží ulice Purkyňovy, kdež na nás čekali, bychom jim vyplnili jinak prázdné škamny.

Vpadli jsme tam jako kobylky, a naráz byla z německé školy česká. Při zápisu mluvilo se česky, po chodbách a na schodišti ozývala se čeština, a to po podskalsku, totiž hodně zřetelně, ano i při vyučování převládala v prvním roce naše mateřština. Hochů Němců bylo zde maloučko, a když jsme měli slovo my – a to bylo vždycky –, neopovážili se ani pípnout. A nebýti toho, že živel německý na této škole posilovali chovanci siročince sv. Jana Křtitele z Kateřinské ulice (poblíže Slepé brány), byli by se Němečkové ztratili mezi námi nadobro.

Náš učitel byl starší již pán prostřední, zavalité postavy, s tváří širokou a ověncenou šedivým vousem, takže jeho hlava se podobala hlavě krále pouště. Ale nebyl krvežíznivec, naopak docela hodňoučký, zkušený vychovatel, krajně trpělivý a shovívavý, který si dal s námi velkou práci. Mluvil stejně správně česky jako německy a podle výslovnosti jsme usuzovali, že je rodilý Čech, ač koncovku svého jména psal „tsch“ a nikoli č. Dík jeho přímo otcovské péči učinili jsme za rok značné pokroky v znalosti němčiny, a bylo nám jich také nejvýše potřebí, protože v následující třídě dostali jsme učitele pouhého Němce.

Teď musili jsme natahovat, kolik nám stačily síly, protože nový náš kantor neznal slitování, a ani kdyby byl chtěl, nemohl nám nadlehčiti, protože naši mateřštině nerozuměl. Tím více nám bylo divno, že svěřeno mu též vyučování češtině, které se přiučovalo v naší třídě několik Němčků a chovanců sirotčince, z nichž však od prvního do posledního každý znal z češtiny více než pan učitel. Nám Čechům nedovedl pak říci vůbec nic nového. Byla to pro nás vždy ubitá hodina, při níž jsme si mohli mnohdy rozkousati pysky, protože všechno nás nutilo k smíchu, výklad učitelův i jeho výslovnost. Musili jsme se přemáhat, aby na nás nepoznal, že hýbe nám mimoděk bránicí.

Až jednou míra přetekla. Učitel předčítal totiž z jakési pomůcky, drmole strašně jednotlivá slova řeči mu cizí a obtížné, a pojednou hlasem jaksi povýšeným, snaže se asi věc zdůrazniti, vyřkl dvě slůvka: „moutra chláfa“. Kamarádi se neopanovali a propukli v smích. Učitel zrudl a do konce hodiny už nepromluvil. Po vyučování vzal si mne stranou a ptal se, proč se hoši smějí. Nezlobil se, řekl to docela klidně. A když jsem mu odvětil, jak zmíněná slova nutno vysloviti, totiž „moudrá hlava“, zamyslil se na okamžik a potom děl:

„Umíte většinou dobře česky, vid'? Já zato úplně nic a mám vám býti učitelem. Není to zadržitelé? Ale vím, jak to udělám. Při příští hodině češtiny sedneš si ke mně nahoru a budeš mi pomáhat.“

A stalo se tak. Za přestávky před češtinou učitel zasvětil mne v uchystaný program, sdělil hochům, že zvolil si mne za pomocníka, a spustili jsme. Vše šlo jako na drátkách, četlo se i mluvilo vesele naší mateřštinou, a žádný z hochů nezadrhl, přestože bylo lze čísti jim z očí, jak rádi by si byli na mně smlsli. Netroufali si však jen potud, pokud mi byl učitel záštitou, a jakmile jsme vyšli na ulici, vynahradili si to. Legrace začala před školními vraty a končila až při rozchodu, kdy kluci byli už celí uchechtaní.

Historika tato bude se zdáti neuvěřitelnou, i když se zadušuji. A přece je pravdivá. Trapno bylo při ní učitelé, žákům i mně, a že mohlo dojít k takové nepřístojnosti, měly na svědomí vládnoucí kruhy, které české školství kde mohly, poškozovaly. Šlo jim o to, aby české děti vehnaly do škol německých, a z počtu žactva na těchto vyvozovaly pak nepravdivě sílu Německva v Praze a ovšem i jinde. Vedle toho sledován tímto nesmyslným počínáním i účel jiný, germanizační, ježto panstvo bláhově se domnívalo, že se děti v takové škole odnárodní. Snad se to někde jinde podařilo, ale u nás neurvali ni jedinké dušičky. My, děti z Podskalí, křtěné Vltavou, jsme byly z jiného těsta a zpívaly jsme stále tak, jak nás staří naučili...

S učitelem Němcem jsme postoupili opět do vyšší třídy, jež pro většinu z nás byla již konečnou metou. Vycházel jsem s učitelem stále dobře, až kdysi pozvav si mne do mládeneckého svého bytu ke srovnání knih, pojednou mi řekl:

„Poslyš, máš až posud na vysvědčení samé jednušky a jediné z náboženství dvojku. To se mně nelíbí. Snaž se o to, aby sis tuto známku zlepšil, nebo ti dám v posledním čtvrtletí dvojku z mravu.“

Do mne jako když drcne boží posel. Jedničku z náboženství – to byla holá nemožnost! Dvojtihodný pán, jenž uděloval nám vyučování z náboženství, byl sice tuze dobrý pán a všichni jsme jej ctili, ale měl také svého koníčka, výborné z prospěchu dával tuze nerad, i když žák hodně se dřel a měl katechismus i Starý a Nový zákon takřka v malíku. A teď si mám jedničky vydobýti já, který jsem měl u faráře právě z poslední doby tuze nepěkný škraloupek.

Jak se to stalo? Povím.

Když po zrušení školy klimentské dívky vyznání evangelického musily se uchýlit do škol svého obvodu, zůstala jim povinnost navštěvovati vyučování náboženské v jejich víře. Toto dalo se

v odděleních podle věku o středních odpůldnech, jež spolu se sobotními odpoledni byly zavedeny jako půldny prázdna za zrušený tehdy prázdinový den čtvrtční.

Známá nám učebna, jež se dočkala takového nevděku, že označili ji za nezdravou kobku a zavřeli ji, dočkala se zadostučinění. Zase byla dobrá a způsobilá, a zase jsme se tam scházeli – ovšem pouze jednou v týdnu a na hodinku – „staří“ známí a družky, poseděli si v předúkladně zrobených škamnách a naslouchali výkladům váženého a učeného faráře, jehož slova zarývala se v mysl i duši. Mohu říci, že chodili jsme sem rádi, přestože přicházeli jsme tím o oddech a musili vážiti dalekou cestu.

Až jednou – a odtud ten škraloupek – vyjda za středního odpoledne ze stavení, narazím na houfec kamarádů shromážděných podle zvyku u kolářovy rozvaliny a zabraných v živý hovor. Zpozorovali mne, přivábili k sobě blíže, a když zvěděli, že ubírám se na hodinu náboženskou, vece jeden z nich:

„A to bys byl trulant! Dnes takový krásný den a Fidlovačka, a ty jdeš poslouchat, jak Noe sháněl žáby do korábu? Nejsi bloud? Pojd' s námi do Nuslí, na zelenou lučinu, kde je plno veselí a šumu, kde hrají flašiny a víří bubny, kde chlapisko v kostkovaném rouše nosí vycpaného ševce na bidle a komedianti běhají po provaze a dělají nevidané kotrmelce! Tam bude untrholt... ale na náboženství?“

Tak děl jeden, krejčířův Jirka, a přidal něco druhý a třetí, a všichni počali mnou viklat jako uvolněným kolíkem. Ale byl bych jistě odolal i těm nejsvůdnějším lákadlům, když tu v rozhodné chvíli zjevila se na scéně Anča Hrbková. Holka už jako husar, nažehlená a usměvavá, a oslovila mne tak důvěrně jako kdysi:

„A ty, mrně, nechceš jíti s druhy? Tož pojd' se mnou, a budeme tam na pouti hledati spolu, co by se nám hodilo ke koupí a snědku.“

No, neškleb se! U Klimenta to odbudou i bez tebe, a pro jednu se svět nezboří!“

„A kam dám katechismus a zákonek?“ bránil jsem se zoufale.

„Ukaž!“ řekl ruče Jirka, „postarám se ti o skryš, že knih nevyslídí ani nejbystřejší oko!“

A vyrvav mi knihy z ruky vběhl otevřenými vraty do kolářova dvora a vsunul je mezi narovnané dříví.

Anča se zubila na celé kolo, já ji však v duchu posílal na skleněnou horu. Tak dlouho jsem jí už neviděl a nebyl bych ani dnes po ní zatoužil, přestože často jsem na ni vzpomínal. A stále ještě jsem kolísal. Oči všech hochů byly na mne upřeny, hleděla na mne i Anča svým dobráckým okem. Bylo možno odolat? Řekl jsem si v duchu: „Jiní hoši chodívají dosti často za školu a projde jim to – nuž, zkus to jednou i ty a jdi za faru...“ a už jsme juchali na Fidlovačku, v jejímž ryčném a pestrém ovzduší se mi ihned zalíbilo.

A Anča si zahrávala na kavalírku. Zaplatila za mne jízdu na koníčkách, koupila mi preclík a kyselou okurku se sklenkou „láku“, prováděla mne od podívané k podívané, i zapomněl jsem na celý svět. Obešli jsme celou louku, prodrali se kdejakou tlačenicí, a když už sluníčko přestalo pálit, zatoužil jsem po návratu domů. Kamarády jsme už dávno ztratili v tom mraveništi, zbývala mi jen Anča. S ní jsem přišel, s ní se i vrátím, o tom jsem byl skálopevně přesvědčen. Než chyba lávky – i Anča byla ženského plemene. Byl jsem jí dobrý jen potud, než přišel jiný, a tu mne ještěřice zrádně opustila. Vyzval ji jakýsi floutek (řeceno ze vzteku), který s ní v davu začal žertovat, aby si šla zatancovat Na Zámeckou, a ona se nedala dlouho nutit. Zmizela, jako by mne nebylo, a já cestou k domovu cítil jsem již výčitky svědomí a předtuchu, že cesta za faru se jen tak hladce neodbude.

Za týden poté na dotaz páně farářův, proč jsem vynechal vyučování, dal jsem připravenou odpověď, že mi nebylo dobře, a fa-

rář ji vzal klidně na vědomí. Aspoň se mi tak zdálo. Nehnul ani brvou a spíše se podobalo, že útrpný úsměv (patrně nad tou mou nemocí) mihl se mu po zarostlé líci. Pohříchu jsem se však mýlil. Dvojctihodný pán pojal podezření, že má omluva není pravdiva, a protože za všechna ta léta nikdy jsem nescházel při vyučování bez náležitého omluvení, pohovořil po nedělních bohoslužbách s otcem a vyzvěděl od něho, že jsem poslední dobou vůbec nezastonal a že v tom vězí asi něco jiného. Projevil také – jak jsem zvěděl později – ochotu, že mne vezme na skřípec, což mu však farář rozmluvil a požádal současně otce, by se přede mnou o věci nezmiňoval, ježto se mnou zúčtuje sám.

A pak zase za týden po hodině vyučovací farář mne vyzval, abych chvilenu, než se připraví, počkal na chodbě nebo abych šel napřed do jeho pracovny v prvním patře. Ve mně hrklo jako ve starých švarcvaldkách. Dopátral se něčeho, nebo má pro mne jiný úkol? Zvěděl jsem to záhy!

Když vešel jsem do pokoje, v němž vládlo pološero, protože těžké čalouny byly staženy, zmocnila se mne jakási tajemná úcta, a ač čelo jsem měl oroseno, chlad mi přelétl po zádech. Neviděl jsem nikdy takového zařízení, všechno tu bylo takové ponuré, na nábytku, obrazech i soškách jako by spočívaly temné stíny, a kročejů nebylo slyšeti, protože se dusily v těžkém koberci.

Nezbylo mi však času k podrobnější prohlídce a úvahám. Farář po chvilce vešel za mnou a pobídl mne, abych postoupil dále od prahu. Učinil jsem tak, a když octl jsem se mu tváří v tvář, bez jakéhokoliv úvodu mne vyzval, abych na své dobré svědomí řekl, jak promarnil jsem onehdejší zameškané odpůldne.

Tak už to tady bylo, jak jsem tušil. I hnulo se cosi ve mně a vnitřní hlas mi radil, abych nezapíral, nýbrž kajícně se doznal a svedl to všechno na prožluklou Fidlovačku.

Farář zprvu na mne zíral beze slova, načež potřásl hlavou a řekl hlasem mírně se chvějícím:

„Až půjdeš odtud, zajdi si na Staroměstské náměstí a popatř tam na místa, kde po nešťastné bitvě bělohorské tolik českých vynikajících lidí položilo životy za svatou víru. A připomeň si též, kolik tisíců našich předků, mužů to dobrých i nejlepších, dalo přednost vyhnanství a bídě před zřeknutím se víry otců. Opustili všecko, hodnosti a blahobyt i veškeren svůj statek a táhli do ciziny vstříc nejistému osudu, mnozí nesouce v rukou celý svůj majetek – chudobný raneček a v něm knihu k potěše a několik hrstí prsti z rodné půdy, kterou přáli si míti uloženu pod hlavu, až jednou zavolá je k sobě Pán... A dnes, kdy dočkali jsme se takové svobody, že každý se může bez překážky hlásiti k svému vyznání, kdy nikdo není pronásledován pro své náboženské přesvědčení, dnes potomek těch mučeníků dává přednost podívané na komedii, jejíž jméno je Fidlovačka, před poznáváním slova božího a obelhává svého duchovního pastýře a snad i rodiče, boje se přiznati pravdu... Veliké je tvé provinění, hochu, ale neuložím ti za ně trestu. Vypořádej se sám se svým nitrem! A až uznáš, že ses dopustil skutku nepravého, vezmi z poklesku poučení i výstrahu pro život budoucí! Tak... a nyní odejdi v pokoji!“

„Odejdi... odejdi,“ znělo mně v uších, ale nemohl jsem se hnouti z místa. Byl jsem jako přimražen. A také jsem nemohl vypraviti slova z úst. Jen brečet se mi chtělo... než oči neměly slz. A tak teprve po chvíli a po opětovném připomenutí farářově, že mohou již odejít, vypoťácel jsem se z farní budovy a zaměřil rovnou na Staroměstský rynek, k radnici, kde podle mých tehdejších představ stávalo asi popraviště. A zíraje zaslzenýma očima na místo, kde dodýchalo tolik odbojných českých lidí, vzpomínal jsem na krejčířova Jirku a Anču, kteří mně vlastně tohle všechno nadrobili. A v duchu jsem si sliboval svatosvatě, že na Fidlovačku nepůjdu

už nikdy, a to tím méně, že by mně tam zase mohla nějaká Anča „vytrít zrak“.

A co tak uvažuji o hrůzném divadlu zde se odehravším a o trestu, jaký mi uložil farář, napadlo mne, co by tak asi řekl jinému prohřešku, k němuž jsem byl dohnán a který byl neskonale hrubší...

Na škole hrádecké vyučoval náboženství římskokatolickému velebníček, jehož se děti bály jako čerta. Byl znám svou neuhlazeností, ba tvrdostí. Na jiných školách dívky vyznání evangelického nemusily býti přítomny vyučování náboženství katolickému a ponecháno jim na vůli, chtějí-li po tu hodinu zůstat ve třídě, nebo se vzdáliti. Jinak bylo u nás. Zdejší velebníček trval neoblomně na tom, že musím ve třídě zůstat, a své rozhodnutí odůvodňoval tím, že může mi jen prospěti, poznám-li zásady církve jedině samospasitelné, a že bych jinak tu hodinu prouličníkoval.

Pro dobrou vůli musil jsem se podřídit a po pravdě řečeno, nevadilo mi to nikterak. Aspoň jsem mohl činiti porovnání, čemu a jak se z náboženství vyučuje zde a ve škole klimentské.

Po čase přišel však velebníček, který měl zvláště spadeno na mne, a nakazoval mi, půjdou-li všichni hoši ze třídy k zpovědi a přijímání, že musím tak učiniti i já, jinak že by mně odňal přízeň dosavad mi projevovanou (ta ústa posvěcená!) a že bych si musil přičísti následky pro odboj vůči osobě učitelově.

Věděl jsem, že katecheta žádá ode mne něco, k čemu není oprávněn, i osmělil jsem se mu říci, že naše víra nezná ušní zpovědi a přijímání u nás že je společné a pod obojí, a že konečně ani rodiče jako oddaní příslušníci své náboženské obce nedali by mně k tomu svolení.

Ale se zlou jsem se potázal. Rozdurděný kněžík osopil se na mne, jak nejpříkřeji dovedl, a pohrozil mi svou pomstou, nebudou-li mu po vůli.

Bál jsem se ho, a proto jsem se poddal. Potajmu učil jsem se zpovědnímu zrcadlu, rozpomínal se, nevynechal-li jsem ranní či večerní modlitby, pracně jsem sháněl hříchy, jež bych měl na sebe žalovati a činiti z nich pokání.

V osudný den jsem nesnídal, vychladlou kávou jsem nepozorován zalil akát na dvoře a houskou jsem podělil vrabčáky, jichž u vedlejšího kravaře byly hotové mraky. A putoval jsem schlíple, u vědomí, že dopouštím se nepravosti, do temného, zavhlého kostela sv. Bartoloměje, který hraničil na severu s chudobincem téhož jména a který později zbořen. K „svaté“ zpovědi šel jsem sám, ježto v poslední chvíli tak nařídil velebníček, patrně asi proto, aby mne spolužáci neviděli a od nich toho nezvěděli moji rodiče.

A opravdu zůstalo vše utajeno, protože mne ani nenapadlo pochlubiti se tím někomu, a velebníčka rovněž asi ne. Podivín provedl svou a jistě že teprve později uvážil, jaké mu z toho mohly vzejíti opletačky...

Ale abych se vrátil k té jednušce z náboženství. Měl jsem pramalou naději, že bych ji získal, spíše naději žádnou. Nestalo-li se tak před Fidlovačkou, po ní to půjde teprve ztěžka. Nedůvěřoval jsem si, přestože maje tou dobou před konfirmací, obrnil jsem se k ní potřebnými vědomostmi co nejdůkladněji.

Tenkrát se vstávalo v dělnických rodinách hodně časně, mnohem časněji než dnes. Někde o páté, po většině však ještě dříve, podle toho, jak muž či někdo jiný z rodiny měli daleko do práce, jež počínala skoro všude nejpozději o šesté, a musilo se do ní cupati pěkně pěšky, protože „elektriky“ ani „koňky“ nebylo. A docházel-li člověk od nás do Libně nebo Vysočan za prací, musil být již před pátou na cestě.

V měsících s dlouhými dny zastavovala mlékařka z Kunratic před naším domem již po čtvrté hodině ranní, v zimních měsících

o něco později, a napadlo-li více sněhu, zůstali odběratelé třeba bez mléka.

Otec, který vařival zpravidla kávu sám, aby matka si mohla poležet, čekával, až vůz mlékařčin zastaví před domem, načež vstal, rozdělal v kuchyni oheň a teprve později nás podle potřeby budil.

Před konfirmací, při níž biřmovanci obého pohlaví musili v kostele klimentském před shromážděním věřících skládati ústní zkoušky ze znalosti katechismu a Písma a odpovídali faráři na jeho otázky, musil jsem však z kutěte současně s otcem. A prve ještě, než byla snídaně, musil jsem prokázati, oč vzrostly mé vědomosti, a citovati některý žalm nebo kapitolku z epištoly sv. Pavla k Efezským nebo ke Korintským nebo z některého evangelisty. V té věci otec neslevil a nejednou mi řekl:

„Kluku, máš hlavu, uč se, ať z tebe jednou něco je.“

A potom při konfirmaci šlo to opravdu, jako když namaže. Nejenže jsem zodpověděl bez zajíkání veškeré otázky, jež po právu a spravedlnosti měly tak asi na mne připadnout, ale musil jsem vypomoci i při nejobtížnějších, při nichž farář nebyl si u jiných jist uspokojujícím výsledkem.

„Fotr“ mne po bohoslužbách pochválil a na „Jozefsplace“ mi koupil krvavý pomeranč. Ale nejen mně, nýbrž i provázející nás Anče, která na nás čekala před kostelem a podala mně kytičku. Kdyby byl však tatík věděl, že ona byla příčinou neblahého onoho zameškání náboženské hodiny a odloudila mne na Fidlovačku, sotva by se byl odhodlal k takové oběti...

Tak blížil se pomalu konec školního roku a mně ta slíbená dvojka z mravu nešla z hlavy. Ano, jednou dokonce se mně i o ní zdálo. Že by učitel splnil svou pohrůžku a ztrestal mne tak nezaslouženě, o tom jsem nepochyboval ani za mák. Řekl-li něco, také to učinil.

Ale kam potom s takovou „husičkou“ do učení? Na známku z mravu kladl váhu každý slušný závod i mistr, a co by mně řekli doma, že právě v posledním roce jsem se takhle pohoršil? Bránil jsem se věc tu promyslet do konce a hloubal o prostředcích a cestách, jak tomu zabránit. Přemýšlel jsem o tom, neměl-li bych se svěřit otci a říci mu, co mně hrozí, nedobudu-li si u faráře „výborné“, uvažoval jsem i o tom, že by se mi snad podařilo obměkčit učitele. Ale ze všech těchto úmyslů nebylo ničeho. Neodhodlal jsem se k ničemu a neřekl nikomu ničeho. Nakonec mne opustily všechny strachy a zvítězilo spolehnutí, že ve chvíli těžké bohové nedají mi nevěnně ublížit.

A dobře, že jsem stále váhal a neměl dosti odhodlanosti. Dopadlo to dobře i bez prosíku a jakýchkoli zákroků. Farář, jako by byl tušil, že vše záleží na něm, dal se osvítit duchem svatým, napsal mi z prospěchu jedničku a stejnou známku ze všech ostatních předmětů udělil mi učitel. Nesl jsem domů vysvědčení, jakým se nemohl pochlubit ni jeden z kamarádů, a ono mi také pomohlo nejvíce při vstupu na budoucí životní dráhu.

X

Prve však ještě, než se mi dostalo posledního vysvědčení, otec pečoval o jiná opatření. S ukončeným školním rokem nedovršil jsem totiž ještě čtrnáctého roku věku, a protože tato míra měla se naplnit až v prosinci, do kteréžto doby byl bych býval školou povinen, bylo nutno zažádati školní úřad o prominutí této doby.

Otec vedl věc stále v patrnosti, i stalo se jednoho dne, že mi poručil, abych přinesl od kupce arch kancelářského papíru, připravil náčiní a inkoust a – psal. Začal jsem se patrně ošívati, když jsem zvěděl, jaké lejstro mám spáchat, ale otec mi dodával kuráže:

„Nelekej se toho. Něco dovedeš, v něčem ti pomohu. Snad bychom nešli k tomu vyhlášenému kelnerovi, by nám vytrhl trn z nohy? Ale to ti povídám, než začneš, dej si záležet, protože žádost dostanou do ruky páni od péra, a podle jejího obsahu i vzhledu a také tvého prospěchu ve škole usoudí, zasluhuješ-li této úlevy.“

Namočil jsem pero, zkusil na nehtu pružnost nožiček a dal se do psaní. Otec nahlížel mi přes rameno, diktoval a radil, a tak jsme společně sesmolili žádost německé okresní školní radě. Nazítří tatínek ji odnesl na radnici a vyprosil si včasné její vyřízení. A do stav ujištění, že rozhodnutí v těchto věcech nebývají zamítavá, sháněl pro mne místo.

Zatím nadešly vakace, i užívali jsme jich nerušeně. Koupali jsme se, lovili oukleje, podnikali výpravy do krčského lesa na ještěrky a hady, zkrátka ubíjeli dny, jak se dalo nejvhodněji. A když už začínala chladnější rána a večery se krátily, otec dával mi na vybranou:

„Tak mám pro tebe místa dvě, můžeš být tapicírem nebo sazečem. Jedno i druhé je hezké, vyber si. Nenutím tě do žádného, protože řemeslo, jemuž se vyučíš, bude jednou živit tebe, a ne mne. Ale měj na paměti, že při vyvoleném povolání musíš zůstat a vynasnažit se, aby z tebe byl pořádný děláč.“

Nu - výběr nebyl pro mne nesnadný. Znal jsem čalounické učně ze sousedství, kteří od sluníčka do sluníčka tahali vozík, cupovali koudel a chovali mistrový děti a přitom se jim dostávalo méně jídla než bití, a znal jsem také od nás z domu sazeče, staršího muže, který chodil do práce s hůlkou jako pán a pracoval „jen“ od sedmi do sedmi.

Rozhodnutí bývalo by tedy na dlani, nebýti Karla, který mi, jak se říká, nasadil červa do mozku. Aspoň na čas. Sešel jsem se s ním na břehu, a když jsem se mu svěřil, že mám jít do učení, zahovořil ke mně:

„Být na tvém místě, nešel bych na to ni na ono. Zním, brachu, z vlastní zkušenosti, co takový učedník musí vytrpět. Svatým aby za to byl a dostal se do kalendáře. A řekni, co bych z toho nakrásně byl měl, kdybych byl nezběhl? Jako kamnářský tovaryš mazal bych se po celý život v hlíně a sazích, dýchal prach a šňupal popel, chodil v umouněných hadrech a s umazanýma rukama - a takhle jsem po celý den na luftě, mám čisté hamburačky a kajdu jako sklo, a umáznu-li si o něco ruce, Vltava je mi umývadlem a větrník osuškou. Hochu, jen na vodě je pravý život! V létě vstáváme s kosíky a s nimi si i v kocábce zanotujeme, a když oni se ukrývají ve stín, děláme i my padla. Na parné slunce si nepotrpíme. A jestliže za dlouhých a teplých dnů musíme natahovat, v zimě a za nepohody si pohovíme. A co hlavního, když přijde výplata, člověk cítí něco v hrsti. Maminka už dávno neposluhuje a hledí si jen naší domácnosti, a oba bráškové jsou už taky na vodě, jeden

pískaří na malostranské náplavce, druhý je u rybáře Na Rejdišti. A nehandlovali by s nikým.“

Což o to, i mně by se bylo líbilo na vodě, a náramně líbilo, ale rodiče znali i rub věci, a sotvaže jsem jen zdaleka narazil na to, že hoši v náplavce berou hned zpočátku slušný groš a přispívají tím na domácnost, naráz rozplašili mé vidiny.

„Ani si nic takového nenech zdát!“ zamračil se otec. „Život na vodě je cikánština a lidi tam zkusí často tolik, že by toho čtvernožci nevydrželi. Při práci je bičují větry a deště, moří je úpal i mráz, nastavují den nocí, jednou aby se strhali a podruhé nemají nač sáhnout, a ouraz a smrt číhají na ně při každém kroku. Jak je tomu dávno, kdy na Helmovském jezu klády z roztříštěného voru zabily vrátného a ostatní plavce pohmoždily? A co jich už zahynulo jinde na celé té štrece z Prahy na hranice a do Němec? Pamatuj si, že není nad zaměstnání celoroční a pod střechou!“

Rozhodl jsem se tedy pro odbor lákavější – pro sazečství. A otec, který měl doporučení od kteréhosi vlivného redaktora německé Politik, doufal, že dobře pochodíme.

„Je to fajnové řemeslo,“ řekl mi, „a dokonce snad umění. Nemůžeš tam tedy v čepici. V neděli ti koupím klobouk, tvrdý, černý, abychom mohli směle předstoupiti před pány, kteří rozhodnou o tvém přijetí.“

A v neděli opravdu vydali jsme se na cestu, do domu zvaného U Mrázů na nároží Sirkové ulice a Zeleného trhu, kde ve dvoře byl sklad klobouků. Tehdy se o nedělním klidu u nás ještě nevědělo, i prodávali hokynáři, tabáčníci, kupci, kloboučníci i jiní.

Vešli jsme do šerého kumbálu a tatínek podle svého zvyku před zmínkou o koupi klobouku předeslal náležitý úvod. Přál si, aby byl řádně obsloužen a aby za těžce vydělaný groš dostal dobré zboží. Sám poctivec od kosti věřil i v poctivost jiných, a uvěřil tu-

díž hned při předložení prvního klobouku zadušování mistrovu, že vybraný klobouk je nejlepší sorty a že to není nic bavlněného, předělávaného nebo obarveného.

Snad měl ten dobrý muž pravdu a klobouk byl hoden chvály, ale mně se nelíbil. Byl vysoký jako půlcyindr, měl úzký okraj, a co hlavního, neslušel mi. Vypadal jsem v něm tuze divně, řekněme jako Šebestiánek z Podebrané Lhoty. Zato spočinulo oko mé zálibně na jiném výtvoru mistrovu, který byl přiměřeně nízký, měl široký okraj a leskl se i potmě. Míra byla akorát a padnul mi, jak jsem se přesvědčil v nabídnutém zrcátku.

Ani otec nebyl proti němu, ale kloboučník se nějak divně ošival, jako by se nechtěl klobouku zbavit. Nakonec nám jej dal však přece, obdržev zaň stříbrný zlatník.

Tot se rozumí, že klobouk jsem si ponechal hned na hlavě, čepici zcumlal do kapsy a po rozloučení s otcem, který měl ještě nějaké řízení, vykročil jsem z podloubí. Ale kam teď? Do chrámu Páně na bohoslužby bylo ještě příliš časně, na tržišti čpělo to česnekem a cibulí – nu tak kam?

Po krátkém uvažování napadla mne myšlenka přímo skvostná, o deváté vracejí se vojáci s kutálkou z jezovitského kostela na Karláku... nuže, vejšlápek s nimi do karlínských kasáren nemohl by uškoditi ni duchu, ni tělu!

Myšlenku vtělil jsem ihned ve skutek a šel vojínům vstříc. Přesšel jsem trhy, prošel ulicí Perlovou a Širokou a pod novoměstskou věží jsem se srazil s průvodem, v čele kráčela celou šíří ulice pražská navážka v přesně vyrovnaných řadách, po většině v čepicích a s načesanými šístkami, za civily plukovní bubeník s holí se střapcem, za ním hudební kapela s trpytnými nástroji a celý prapor dormusáků s úzkými nohavicemi a vyleštěnými škorněmi. Hudba hrála parádní pochod Filipovičův, který vjel i mně do

nohou, a přidruživ se k partě táhnoucí po chodníku, cupal jsem vesele ke Karlínu.

Den byl hezký, slunéčko mile přihřívalo, čelo vlhlo. Ale kdož by dbal na takovou maličkost, propotí-li se klobouk, byť i nový, když veškerá pozornost musí být obrácena k tomu, aby se udržel správný krok podle hudby a aby se člověk nezamotal zadní řadě pod nohy?

Teprve když vojáci čtyřstupem mizeli ve bráně kasáren a pot mi již stékal na líce i šíji, napadlo mne, bych se otřel. Vyndám z kapsy šátek a chci sundat klobouk – leč běda... mrška nechce z hlavy. Okolek sic povoloval dosti lehce a cítil jsem v prstech, jak se odlepuje od svršku, ale dýnko lpělo pevně na lebi a ne jím hnout!

Nevím, co se v té chvíli dělo v mém obličejí, ale tvářil jsem se dojista hodně divně. Byloť mi pojednou tak na nic, že bych se byl viděl nejraději pod zemí, neboť rozjařená navážka propukla v tak ryčný smích, že bylo ji jistě slyšet až na Invalidovnu, a vtipy dopadaly na mne ubohého jako krupobití.

„Pryč odtud!“ řekl jsem si v duchu, sňal z hlavy okraj i dýnko, nasadil opět čepici, a nedbaje posměšných výkřiků, pelášil jsem ke kostelu, kde sešel jsem se s otcem. Ubožák uviděv, že mám na hlavě zmuchlanou čepici a z klobouku dvě kusů, byl zdrcen ještě více než já a hned po bohoslužbách zaměřili jsme ke kloboučníkovi znova. Divil se náramně, jak se mohlo stát, že krempa se odlepila, a zdůrazňoval, že klobouk nám nevnutil, protože tušil, že není dostatečně zaschlý, a dal nám jen to, co sami jsme si vybrali. Nakonec však klobouk přece jen vyměnil. Tatínek mu doplatil ještě čtyři šestáky, potřásli si přátelsky rukama a já putoval k domovu s kloboučkem, který mne už nikdy neuvedl do rozpaků...

Nazítří – v pondělí – musil jsem se časně zrána vydrbati žínkou, navléci vyžehlenou košili a šaty, jež jsem měl při konfirmaci,

a po rozloučení s matkou, jež přála nám šťastné pořízení, vydali jsme se s otcem opět na cestu. Zavedl mne k řediteli knihtiskárny v Jindřišské ulici, proti budově hlavní pošty, Vilému Naglovi.

Nagel byl zkušený impresor a ve své hodnosti dovedl vystupovati jako rozený ředitel. Vážná, snědá jeho tvář, přísný vzhled, důstojný postoj i řeč místně volená a skoupě odměřená vynucovaly si respekt naráz. Byl výborný znalec lidí a také mne při prvním setkání změřil pohledem zpytavým, zdánlivě nevlídným. Po přečtení doporučení známého redaktora a prozkoumání mého vysvědčení a vyřízení školní rady promluvil s otcem několik slov, načež obrátil se ke mně s jasnější již lící a děl:

„V Podskalí jsi vyrostl, ale pochybuji, že bys vynesl z voru pěkný podválek nebo borovou vejponku. Znímám to tam také trochu a vím, že tamní hoši jsou učinění pardálové, kdežto ty činíš dojem takového oukropečka. Slušelo by ti, kdybys byl trochu hřmotnější, protože zaměstnání, jemuž se chceš věnovati, je namáhavé a nezdravé. Budeš muset jíst hodně knedlíků. Nu... ale ve škole ses držel, všechna čest, a to ti tady u nás hlavně pomáhá otevřít dvěře, na něž bys jinak bušil marně. Máme tou dobou v oboru dosti nezaměstnaných, a proto nechci přijímati učňů, dokud se poměry nezlepší.“

Odmlčel se na mžik, odkládaje papíry na psací stůl, načež promluvil opět k otci:

„Vezmu hocha na čtyři neděle na zkoušku a po této době rozhodnu o jeho přijetí. Učební doba je pětiletá a učeň dostává po ten čas také týdnní plat, v prvním roce sedmdesát pět krejcarů, v druhém zlatý a pět, v třetím zlatý a padesát, ve čtvrtém dva zlaté a v pátém dva zlaté a dvacet pět krejcarů. A jako pomocník může dostati zpočátku šest i osm zlatých, podle píce a dovednosti. Záleží tedy na něm, aby se povolání věnoval cele, by se z něho stal hledaný odborník.“

Tím audience u ředitele, který v dobré míře dovedl též nevyrovnatelně vtipkovat, byla skončena a obtloustlý starší faktor odvedl mne hned do sazárny. A jaká náhoda! Přidělen jsem byl do menšího oddělení, kde se sázely jedině Světozor a Bazar, a metérem časopisu prve jmenovaného byl náš pan soused, který chodil do práce s hůlkou. Bazar svěřen druhému pomocníku zde zaměstnanému, a ten se stal mým učitelem.

Svlékl jsem kabát, ohrnul rukávy u košile a postavil se ke kase, abych se naučil znáti umístění jednotlivých „slovíček“ (písmenek). Po odbyté zkušební době přijat jsem byl za učně, dostal sedmdesát pět krejcarů „vochnlónu“ a od té chvíle až podnes zůstal jsem nepřetržitě připoután k oboru, jenž zatím přestal býti „kumštem“.

XI

Než uběhla mi doba učební, měnili jsme byt. A zase nuceně, dům měl se bourat, protože vybíhal do nově budované ulice od Palackého mostu na Moráň. Ale tentokrát nestěhovali jsme se dále od pobřeží, nýbrž ještě blíže k Vltavě – do Plavecké ulice, odkud na řeku byl by dohodil kamenem.

Ostatně tou dobou Podskalí v dolejší své části změnilo se natolik, že k řece se skoro nemohlo. Na místech bývalého převozu od Celné na podskalský břeh pyšnil se kamenný most, nazvaný po otci národa, a po obou jeho stranách, k náplavce šitkovské a k Pickově ohradě na nároží ulice Dřevní, rozepínalo se jako dvě obrovitých křídel vysoké nábřeží. Základy březních zdí zbudovány až v samém řečišti (podbřeží zbudována při nich až později) a přístup z ohrad na řeku umožněn byl podjezdy, zvanými lidově „švimpógny“, jež po zrušení ohrad v týlu zazděny a slouží nyní za dílny a skladiště.

Pobřežní třída táhnoucí se podél vysokého náspu nábřežního ztratila nadobro svůj ráz a půvab. Nezaléhal v ní už hlahol z řeky ni hukot vody řítící se z jezu, nemohlo k ní však ani slunko, když se sklánělo k závodním kopcům. Neozýval se zde již skřípot pily starého Zázvora ni jiných, protože dřevoštěpové neměli co řezat a pil neotupili. Obchod s palivovým dřívím upadal, ohrady rušeny a zřizována skladiště dříví jinde, v blízkosti nádraží i za vodou na bývalé Císařské louce.

A v ohradce Zlombidlově ženy už nezpívaly. Bednářka Čákorová s mužem se odstěhovali, když v pivovare na Karláku přestali vařit a požahovat sudy, Krbcová odešla s provdanou dcerou a Číhová do Olšan, a těm ženám, jež tu ještě zbyly, ani do zpěvu nebylo, protože

předzvěsti úplného zániku starého Podskalí doléhaly na ně čím dál tísnivěji. Veselí vystřídalaly pověry, a poplašený, vyděšený, babky si povídaly šeptem, že tam U Turků, kde druhdy řádilo nezjištěné strašidlo, obchází nyní za noční doby bíle oděná postava a nad sutinami starých stavení žalostně lká...

Dům náš byl nárožní, o dvou patrech, z jedné strany s vchodem, z druhé strany s vjezdem. Byl při něm dosti rozlehlý dvůr a v něm tři přístavky, dva baráčky o jediné světlici, třetí pro čtyři partaje, ale bydlely v něm pouze dvě, truhlář, který jedné místnosti používal za dílnu, a pak domovnice s provdanou dcerou, jejíž muž byl náruživý holubář a ve střeše přístavku měl holubník.

Mezi ostatními nájemníky bylo jich několik, kteří měli obživu na řece a v ohradách, dále tu bydlil dlaždič, sladák, dělník z továrny Goldschmiedovy Na Slupi, harmonikář, biletářka z Novoměstského divadla a starý kominík, který na stará kolena štetku a kouli pověsil na hřeb a prodával po hospodách švédské sirky. O Vánocích obcházel s jesličkami s pohyblivými panáky.

A těch dětí, co u nás bylo! Jako much! Dvůr by jim nebyl stačil. Nezdržovaly se tu však valně a raději vyběhly z domu, protože domovnice hledívala na ně nevlídným okem a honila je na pažení k řece, kde prý si mohou křikem třeba huby roztrhnout. Jen tehdy, když na dvůr zavítal flašinetář a vylákal sem s dětmi i mámy, domovnice si netroufala a strpěla i to, když při zvucích „oulu“ na dvoře se vesele křepčilo.

Ostatně v domě bylo stále živo. Byla-li pohoda, sousedky na dvoře praly, muži řezali dříví a strouhali sochory, nebo se tu roztahoval truhlář vysoušeje na sluníčku sklížená prkýnka, zatímco z dílny se ozývaly hoblík, pila nebo kladivo a z otevřených oken či z pavlače rozléhal se zpěv žehlící nebo kuchtící hospodyně nebo řev utkavších se kluků.

A začasťe zde bývalo ještě rušněji, to když sousedky popadly se do křížku. Jednou byla příčinou sporu uříznutá šňůra na půdě nebo odkolíčkované prádlo, jindy byly polity schody, potřetí někdo vysypal truhláři za hromadu prken hrnec popele a jiného smetí, anebo když kdosi děravou rohožku pověsil na kliku dveří pihovaté slečně Adlhajdě, jež žila na divoko se šmajdavým harmonikářem a měla hlas pronikavější polnice a vydržela déle vřestět než regimentshornist od kanonýrů.

A pravý soudný den se všemi hrůzami nadešel, když starému Podvalovi, který si k smrti rád zapytlačil na řece kladením provázků, kdosi kápl na kastrol s rousnicemi na schodišti k půdě (sklepu dům neměl) a pořádně mu je „probral“. Tu starý pytlák byl zcela bez sebe (bylo zrovna sucho a o žížaly nesmírná nouze), řval jako býk na vyšehradské porážce a pachateli, vypátrá-li jej, sliboval svatosvatě, že mu zpřeráží hnáty, zakrutí krk, vypíchá panenky z očí a rozseká jej na krupici. V tu chvíli bylo slyšeti pouze jeho a ozvěnu od zdi protějščího baráku, protože sousedi i sousedky zalezli do kvartýru, aby mu nepřišli do rány.

Zkrátka o podnět k hlučnému výstupu nebyla u nás nikdy nouze, a dům měl v té příčině pověst daleko zvučnější než kterýkoli jeho druh v okolí...

Úzkou, křivolakou uličkou Mýtní nebo volnější Plaveckou ulicí měl jsem z domu stejně daleko na břeh. Jenže jaký rozdíl mezi břehy v Podskalí dolejším a hořejším! Tam před výstavbou nábřeží byly ohrady značně vzdáleny od řečiště a břehy přírodní široké, tu a tam travnaté, na nichž mohlo podle libosti se rozeběhnout a si zaskotačit, kdežto tady všude titěrné ohrádky, zbudované na tvrdých zídkách, a mezi nimi tu i onde úzká ulička k řece, jíž se říkalo čapadlo a jež sloužila též k vytahování klád nebo ledu na břeh. Teprve od Plavecké ulice k ústí Botiče byla pažení neohraze-

ná, ta prázdná, ona s haldami pančav, šlahounů i jiného dlouhého dříví.

A na těch paženích byla rejdiště zdejší droboty i shromaždiště odrostlejších, kteří sice už nehráli o kuličky a špačka, ale zato tím vášnivěji oddávali se hře o krejcarey „k čáře“. Kdo dovedl dobře házet k „ryscé“ a fortelně vytáčet „hlavy“, ožulil druhé, méně šikovné, kteří pak ten svůj bolestný neúspěch sváděli na vše možné a nejvíce na „pech“ je pronásledující.

Pro prohru několika měďáků hoši se často znesvářili i poprali a strážníci jim „hazardní“ hry netrpěli. Ale přesto hrálo se vesele o každý den Páně dopoledne i po jídle a jen napadlý sníh nebo citelný mráz znemožnily tuto kratochvíli.

Hra o krejcarey k čáře nebyla dojista ušlechtilá a nikdo by jí nechtěl chválit. Ale neznalo se tehdy a nebylo zábav jiných. Výrostek, učeň, byl v neděli odkázán sám na sebe a nikdo se nestaral, jak prožívá prázdné chvíle. Učňovské besídky, sport, skauting, bezplatné přednášky, levné koncerty a jiné – to vše bylo vymožeností doby teprve pozdější a ti, kdož nezaviněně ubíjeli mládí hrami zavržitelnými (pěstoval se i karban), záviděli šťastnějším druhům pozdějších dob.

Naproti výtoňským pažením na nádvoří Mýtní uličky stával patrový barák s dvorkem a ohrádkou, kdež tehdy říkali U Brabců (za stara U Černého orla). V přízemí po levé straně z průjezdu byla ošumělá hospůdka s nízkým stropem a s okny na střevíc od dláždění ulice a v ní na slavnících rozložených po špinavé podlaze přespávali plavci přípluvší vory nebo lodí z hořejší Vltavy i jejích přítoků. Jinak zabloudil do ní jen zřídka některý soused nebo kolemjdoucí žíznivec věci neznalý, protože tu mívali pivo, po němž se ošklíbaly i mouchy. A tu a tam uchýlila se v tu špeluňku parta výrostků, kteří se zde při matném svitu petrolejové lampy uprostřed stropu zavěšené nerušeně oddávali cvičením v mariáši a dudáku.

Mimo jiné nájemníky bydlil zde také v přízemí po pravé straně z průjezdu početný příslušník cechu sv. Kryšpína, jehož manželka hokynařila. Neměla však krámku, nýbrž prodávala oknem nebo „zadem“, koupěchtivý totiž musil projít průjezdem do bytu. Rozumí se, že takový obchod na čerty nevynášel, a protože ani k mistrovi, který pracoval bez tovaryše a učeníka, kunčofti se nehrnuli, manželé chytali se i výdělečků příležitostných a pořádali v době masopustní ve svých komnatách „kindrbály“ bez pozvánek a vstupenek, vpouštějíce bálovníky jen podle „ksichtu“.

V kuchyni se zamřížovaným oknem do dvorka a s cihlovou podlahou bývaly šatna a bufet – jak by se řeklo dnes – a prodávaly se tu jablka, rohlíky a cukroví, a těm, kdož na to měli, podávána i bílá káva a čaj, ovšem jen v hrnčcích, bez podnosu. V pokoji, který se na neděli pokaždé uvolnil, se při harmonice tančilo, děti i odrostlejší a později k večeru pouze tito. Zavítaly sem občas i masky a někdy přišli i dospělí, by se přesvědčili, jak si zde mládež vede.

Vstupné bylo ovšem nepatrné, několik krejcarů, a nával veliký. V taneční síni ani v bufetu nebylo k hnutí, a všude horko, až se z bálovníků slévalo, a když někdo tuto závalu pořadatelům vytkl, měli odpověď ihned pohotově, aby šli tedy do Konvikta, tam že je víc placu, nebo aby si přinášeli „fechry“. Před zavřením domu ples se končil a zpocení účastníci jen neradi se rozcházeli.

Jako jesle a bakus, tak i tyto kindrbály vzaly časem za své. Jednak úřady těmto „untrholtům“ nerozuměly, jednak změněné poměry je samy znemožnily. Po dolejších Podskalí přicházelo i na hořejší. Práce odumírala, náklady na domácnost rostly. Nebylo už šest vajíček za šesták a másla na omaštění oběda za pětník, půlki-lovka masa byla dražší než před nedávnem dvě libry, dražší bylo prádlo, šaty, boty – nač jsi pomyslel, za vše se požadovalo více peněz, a výdělky klesaly, hubly, což se ovšem nepěkně rýmovalo.

Od dob, kdy z Podskalí vymizely sáhovky a nahrazeny byly metry, šlo tu všecko z kopce. Lidé kleli na novoty – podskalská selanka byla ta tam! Trvalo dlouho, než dospělo se k poznání, že i pobřeží souvisí s ostatním světem a že neodolá vlnám na ně se valícím.

Na sklonku minulého století, kdy občané dosud politicky bezprávní chystali se poprvé k volbám, dochází ve výtoňské hospodě ke krvavé srážce mezi účastníky. Střetly se zde dva tábory, občanů starousedlých a více méně dobře usazených, táhnoucích s vlivnými dosud kruhy, a chudasů dobývajících si trpce chléb vezdejší. A také Podskaláci byli rozdvojeni, mladí, kteří jasně viděli valící se pohromu na ně i jejich rodiště, a staří, méně vidomí a nevěřící v pořekadlo, že neradno s pány třešně jít. Tito měli většinu a opanovali pole. Bitka měla pak ještě mnohé dozvuky v hospodách i na řece při práci a zbylo po ní mnoho trpkostí.

A potom zanedlouho došlo v Podskalí i k tomu, že plavci odepřeli plout za starý peníz a dožadovali se přídatku. To už i zbytek pobřeží měnil se od gruntu. Ze dna Vltavina vyrůstaly další nábrežní zdi, mizely ty drobné ohrádky, pažení i čapadla, baráky strhávány a srovnávány se zemí. A vyměnili se za ta léta „páni“, majitelé obchodů s dřívím. Staří pantatínkové, narození tady na vltavském břehu, s Podskalím srostlí a s ním cítící, kteří měli ty své ohrádky k tomu, aby uživili rodinu a postarali se dětem o snesitelnou budoucnost, zchudli a vymírali, a živností se ujímali noví lidé, kteří sice nezískali zvláštních zkušeností na vodě, ale byli obchodníky každým coulem. A obchod s dřívím, který dřívějším majitelům nepřinášel dostatečných zisků, stal si jim zlatým dolem...

Svým způsobem plavci si dupli na „pány“, jsou-li nuceni za vše víc platit, že musí podle toho též vydělat, a ne-li, tož ať dříví určené k dopravě na řece třeba shnije.

Neshnilo. Došlo k dohodě, ale napjatý poměr zůstal. Po vzoru dělnictva jiných oborů plavci zakládají si svůj odborný spolek a později přistupují i k založení vlastního dopravního družstva a navazují styky s domácími i zahraničními firmami dřevařskými.

Dnes doprava vorů do pohraničních míst a za hranice soustředěna je z větší části v rukou tohoto družstva, spravovaného volenými činovníky. Dopravu řídí jediný transportér, dnes výpravčí, a tajemník s pomocníkem. A plavcům přiděluje se práce podle přesně a spravedlivě stanoveného pořadu, takže není nikoho, komu by se nadřžovalo nebo kdo by byl zkrácen, jako se dalo druhy, kdy transportérům v těchto věcech nikdo nerozkazoval a oni si vybírali síly podle své chuti.

Neúprosně po řadě vymizeli z pobřeží dřevoštěpové a prkenáři, pobřežní i kasta transportérů. Zbývají ještě vrátní či kormidelníci, jak si také říkají, sochorníci a pískaři. Ale u parních rypadel obce pražské a při vykládání písku na náplavkách nejsou dnes už jen Podskaláci, nýbrž i rodáci jiní, jen mají-li zdraví a sílu.

Potomků těch pravých bodrých Podskaláků ubývá den ze dne. Zčásti odplouli do neznámých dálav, zčásti se vytráceli z pobřeží a hledali záchranu v povolání jiném. S těžkým srdcem stěhovali se daleko od řeky do výstavných činžáků, kde našli sic pohodlí onačejší, než jakému uvykli v sešlých pobřežních barabiznách – ale co všecko platno, když to nové okolí zůstává jim stále cizím.

K milé Vltavěnce je to táhne stále, i když nepochybně vědí, že na ně nepřijde řada při vypravení vorů a nemají naděje ani na jiný výdělek. Přicházejí z Pankráce, Nuslí i odjinud, aby zhlédli, „co dělá voda“, stoupla-li či poklesla, zastaví se u nábřežního zábradlí nebo u výtoňského vodočetu a pokuřující z dýmek nebo cigaretu besedují tu, zpravidla o příhodách na „rázu“ i vyhlídkách na práci. Scházejí se zde za pohody i nečasu a přešlapují ve vysokých botách,

počínají-li je zábsti palce u nohou. Anebo je-li nějaká ta korun-ka v kapse nebo lze-li pít na sekáč, zaskočí si do své hospůdky U Friedrichů nebo U Kalendy, nebo také na útulnou hostinskou loď Helenu zakotvenou při břehu poblíž náplavky pod Emauzy, aby se zde ohřáli a pozřeli něco hutného či tekutého nebo ještě radši obého. U vody tráví a ti naši hoši od Vltavy si nikdy nestěžovali na špatné zažívání.

Láska k Vltavě a jejímu pobřeží nevymizela však ani ze srdcí těch, kdož ztratili ji z očí a daleko od ní vzdáleni vydělávají si svůj chléb vezdejší. Stůž zde doklad:

Tatík ze starého podskalského rodu, sám vrátný a rybář vášnivý, pravý typ plavce, rozhodne se opatřit synovi obživu jinou, snadnější po jeho názoru a méně nebezpečnou než plavba vorů. Hoch stane se knihtiskařským pomocníkem, až dostane se mu nabídky od strýčka z Nového světa, aby se dal přepraviti přes tu velkou louži, již se říká v učebnicích oceán, a přijel k němu, že se mu u něho povede líp než doma. V milém Podskaláčku, zatím již ženatém, vzbudí se touha poznati svět, i dá si říci a odjede do Ameriky. Ocitá se v strýcově baru, kdež posluhuje farmářům a kovbojům s měsci plnými dolarů, leč v rozjařenosti protivnými, až bůh brání. Tehdy Amerika nebyla ovšem ještě suchá. Nemá se tu zle, a přece dává strýcovi vale. Chce vidět více, něco zkusit. Přiučuje se angličtině, bez níž se těžko obejde v této zemi, a poznává veliká města světová. Daří se mu, není příčiny ke steskům, a přece není zplna svůj. Ozývá se v něm touha po vlasti, chce zpátky do Podskalí, k Vltavě, mezi staré sousedy i druhy z mládí.

Neodolá. Vrací se domů. A když ocitá se na pobřeží, jež valem mění svou tvářnost, když zahledí se na zvlněnou Vltavu, postríbenou úsměvy slunka sklánějícího se za Košíře, zaslzí, zapláče. Radostí, štěstím, že je opět doma. Odváže pramici, odstrčí ji na

vodu, posadí se na okraj loďky a rozkolébá ji a dělá vlny, jako činíval kdysi jako klouče. A je v té poměrně titěrné lodičce blaženější než kdysi na palubě hrdého mořského korábu.

A když potom ve volné chvíli objeví se mezi starými přáteli v hospůdce pod vyšehradskou skálou, rozvazuje. Těm, kdož vídají jej tu rádi, odkrývá své nitro, rýmuje a přizpůsobuje nevyumělkované své výtvary známým melodiím. Promlouvá prostě, zpívá, jak dovede. Poslechněte ukázkou:

„Když ranní slunko z rudých červánků vstává,
dřív než nad Prahou se zrodil nový den,
kdy každý ještě spánku se oddává,
v ranním šeru ku Vltavě spějí neznaven.

Bez Vltavy stříbropěnné nemohu já žít,
v šumný proud, ve hru peřejí stále musím zřít,
i ve spánku obraz její se mi zjevuje,
Podskalák svou Vltavěnku nade vše miluje.

Tam pod Vyšehradem kolébka má stála,
tam jsem si hrával jako hoch maličký,
z bláta a písku bochánky dělával,
ve škouli v šátek jsem lovil drobné rybičky.“

Zpívá tu svou píseň přímo zbožně a hostinský Cink, také z podskalského hnízda, jej dovedně doprovází na klavíru.

V hospůdce je ticho jako v kostele.

U kulatého stolu u kamen vyšehradští převozníci Šebesta a Klíma, o nichž ten zdejší pěvec složil jiný popěvek a nazval je posledními mohykány, naslouchají s utajeným dechem, jako by ta písnička

dolehla jim k sluchu poprvé. Šebesta stahuje sivé obočí, Klíma jako by něco hledal ve sklenici. Pod zbělenými hlavami rozvířily se jim vzpomínky a oči vlnou proti jich vůli.

A naproti nim bděli strážci rovů na posvěcené roli, rozkládající se na temeni strmé skály sousedící s hospůdkou, natahují uši, by neuniklo jim ni slůvka z toho, co bude následovat.

Zatím zpěvák dospívá k závěru a hlas se mu, starému kozáku, již zřejmě chvěje.

„A až odplavu tam v nadhvězdnatou říši
a ztuhlé mé tělo v rakvi bude spat,
splňte mé přání a mne pochovejte
tam za tu bílou zeď na starý Vyšehrad.

I v tom nebi na věčnosti nemohl bych žít,
kdybych tu svou Vltavěnku neměl stále zřít,
a skrz mraky na pobřeží se budu dívat
a na staré Podskalí si stále vzpomínat...“

Nezdá se vám, že zůstal pravým dítětem Vltavy, přestože vyučil se sázení „slovíček“ a byl tak dlouho od ní vzdálen na tisíce mil?

Toník Procházka nebo také master Flandatej nezapře podskalské krve, a to tím méně, když honosí se funkcí opravdu zvláštní, je samozvaným doživotním čestným hastrmanem spolku Vltavan. Honorář z hodnosti té sice neplyne, ale jejího nositele blaží přec...

* * *

Do nových paláců, jež vznikly na místě zchátralých baráků, nastěhovali se lidé jemných rukou a vyhlížejí z oken na Vltavu, k níž lásky sotva pocítili. Tam, kde hrčivaly dřevařské povozy a řehtali dobře krmení a ošetřovaní koníci podskalských „pánů“, řinčí dnes elektriky a prohánějí se auta a na místě Zlombidlovy ohrádky, kde podskalské ženy při práci si prozpěvovaly, rozprostírá se sad a tyčí pomník postavený Pražanům padlým za války, mezi nimiž bylo i mnoho zdejších hochů. Všecko se tu změnilo od základů, vzhled pobřeží i jeho obyvatelé. Starého pražského Podskalí už není a roztroušených jeho dětí je čím dál méně...

Ediční poznámka

Text díla, který jsme převzali z vydání z roku 1931, jsme v pravopisné rovině upravili podle současných pravidel. Zejména jsme aktualizovali psaní cizích slov (*kovboj* m. cowboy, *vizita* m. visita, *gymnázium* m. gymnasium), pokud nešlo o charakteristickou, dobovou slovní zásobu Podskalí, velkých písmen (názvy hostinců a místní názvy, např. *U Zlatého vola* m. U zlatého vola, ale též *Vánoce* m. vánoce). Dále jsme upravili interpunkci, která nadbytečnými uvozovkami i dvojtečkami neodpovídá dnešnímu úzu, nahradili jsme předložky *s/se* ve 2. p. předložkami *z/ze*, odstranili zdvojené souhlásky (*sutiny* m. ssutiny), uvedli psaní předpon *s-/se-*, resp. *z-/ze-* do souladu s dnešními pravidly (*zhlédnout* m. shlédnout).

Místní názvy a pojmenování ulic jsou ponechány v podobě, jak odrážejí autorovy vzpomínky nebo jeho snahu o uvádění aktuálních označení, v některých případech se tedy liší od dnešního stavu (např. Riegrovo nábřeží je dnes Masarykovo, „nynější Bredovská“ ulice je v naší současnosti Politických vězňů apod.).

Redakce MKP

František Holeček
V pražském Podskalí jak bývalo...
Z vlastních pamětí

Ilustrace na obálce z volných zdrojů
Korektura Stanislav Předota
Redakce Markéta Teuchnerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 21. 2. 2025

ISBN 978-80-274-4429-8 (epub)
ISBN 978-80-274-4430-4 (pdf)
ISBN 978-80-274-4431-1 (prc)